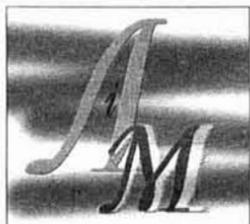

ЛІТЭРАТУРА і мастацтва

4 сакавіка 2005 г. № 9/4296

АНОНС!

Часта штодзённасць з яе бытавымі, сацыяльнымі, маральнымі ды іншымі праблемамі мы называем прозай жыцця. Разам з тым, найбольш аб'ектыўна адлюстроўвае рэчаіснасць літаратурная проза. І калі студзенскія часопісы "Малодосць", "Польмя", "Неман" былі ў асноўным паэтычнымі, то ў лютым настаў час прозы, як літаратурнай, так і жыццёвай...

СТАР.

6

Усё-ткі антычная міфалогія — рэч загадкавая. І, як не чухай патыліцу, а цяжка адразу скеміць: навошта Арфей спускаецца ў пекла, калі Эўрыдыка атрымлівае асалоду ў раіскіх шатах? Смела і арыгінальна адказалі на гэта пытанне стваральнікі рок-опера-балета "Арфей і Эўрыдыка" (музыка А. Журбіна) на мінскай сцэне. У тое не блізкае падарожжа выправіла Арфея сама ж фанабэрлівая Эўрыдыка. Там мае адбыцца спаборніцтва спевакоў. Яна дорыць Арфею сваю песню і дае наказ словамі: "Ідзі! Ты павінен перамагчы і выйграць залатую ліру!" (Гран-пры конкурсу).

СТАР.

10

Тамара Ганчарова — дырэктар мадэльнага агенцтва, што носіць яе імя. Дзяўчаты-мадэлі "Тамары" працуюць з айчыннымі фірмамі і фабрыкамі адзення і бялізны — з "Мілавіцай", "Элемай", "Элмай", "Мастрай", "8-га сакавіка", "Надзеяй", "Скарбніцай" ды іншымі. Пры агенцтве ёсць мадэльная школа "Страказа", дзе вучаць дзяўчатак

ТАМАРА ГАНЧАРОВА:

«Быць мадэллю — вялікае шчасце»

хадзіць па под'юме, рабіць макіяж, быць упэўненымі ў сабе і сваёй прыгажосці. Таксама працуюць курсы "Стыль-акадэмія" для жанчын у пару росквіту і сталасці. Выпускніцы "Тамары" здымаюцца ў рэкламных ролях, удзельнічаюць у тэлешоу, працуюць за мяжой. Недахопу ў прыгажунях няма. "На мой погляд, — кажа Т. Ганчарова, — кожная беларуская жанчына ў душы — мадэль і актрыса".

СТАР.

5

Жыве толькі той, хто творыць

Творчасць — гэта не толькі складнік ведаў і таленту, а яшчэ і асаблівы кірунак інтэлекту, асаблівая ўзаемасувязь паміж інтэлектуальным жыццём асобы і праявай яе сілы ў актыўнай дзейнасці. Творчасць з'яўляецца самай сутнасцю жыцця ў свеце ведаў і прыгажосці. Творчасць — гэта яшчэ і дзейнасць, у якой раскрываецца духоўны свет асобы, гэта свосасаблівы магніт, што прыцягвае чалавека да чалавека. Прыкладна так пра творчасць гаварыў у свой час Васіль Сухамлінскі. І ў гэтым выказванні, як мне здаецца, схоплена сутнасць жыцця і дзейнасці творчай асобы. Зразумела, калі чалавек упэўнена рухаецца ў напрамку да сваёй мары і імкнецца жыць такім жыццём, якое ён сабе ўяўляе, то, вядома, поспех прыйдзе да яго ў самы звычайны час і зусім нечакана. Усё вышэйсказанае ў поўнай меры адносіцца да творчай дзейнасці і жыццёвай пазіцыі Таісы Бондар. Днямі гэтая выключная жанчына-кіраўнік, жанчына-творца адзначыла свой юбілей. Прыемна ўсведамляць, што яна, як дырэктар Рэдак-

цыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва", усёй сваёй працай і дасягнутымі вынікамі аказвае добры ўплыў на тых, хто знаходзіцца побач з ёй у штотдзённай дзейнасці. Гэта не засталася незаўважаным не толькі паплечнікамі па пісьменніцкім цэху, а і кіраўніцтвам краіны. Менавіта Таіса Мікалаеўна была ўганаравана прэміяй "За духоўнае адраджэнне" ў 2004 годзе за актыўную падвіжніцкую дзейнасць у гуманітарнай галіне, накіраваную на развіццё прагрэсіўных мастацка-маральных традыцый, што садзейнічаюць усталяванню духоўных каштоўнасцяў, ідэй дружбы і братэрства паміж людзьмі розных нацыянальнасцяў і веравызнанняў.

Павіншаваць Таісу Бондар з юбілеем завітаў у будынак Рэдакцыйна-выдавецкай установы і міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Русакевіч. Пасля іцёлых і сардэчных слоў, прызнання заслуг перад Радзімай як пісьменніцы і кіраўнікі РВУ, міністр уручыў Т. Бондар нагрудны знак "Выдатнік друку Беларусі".

У той жа дзень наведваў Рэдакцыйна-выдавецкую ўстанову і начальнік Упраўлення адукацыі Мінابلвыканкама Алег Семянчук. Ён уручыў Таісе Мікалаеўне Ганаровую грамату Мінскага аблвыканкама за подпісам губернатара Мікалая Дамашкевіча. Шмат тэлеграм і паштовак на імя дырэктара РВУ "Літаратура і Мастацтва" прыйшло ў юбілейны дзень.

Віншавалі Т. Бондар землякі, пісьменнікі, супрацоўнікі, удзячныя чытачы.

Вядома, што сапраўдны працаўнік-творца: ці то пісьменнік, мастак, кам-

пазітар, або вучоны ці дзеяч культуры, не можа ствараць, адарваўшыся ад грамадскай працы, ад жыцця. Без уражанняў, захапленняў і натхнення, без жыццёвага вопыту — няма творчасці.

Н. К.

НА ЗДЫМКАХ: міністр інфармацыі РБ У. Русакевіч, Т. Бондар і У. Матусевіч; А. Семянчук, Т. Бондар і супрацоўнікі РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Фота К. Дробава і Н. Чайкі.

Культура за міласэрнасць

Сэнс нашага жыцця — у дабрыні людской. Мы без яе — не Боскія стварэнні, Пустым дыханнем дыша міразданне, Сцюдзёным ветрам ве века наш злы, Сэнс нашага жыцця — у дабрыні людской.

Спяшайцеся рабіць добрыя справы, не скупіцеся на ласкавыя словы і шчодрыя ўчынкi. Але што ж ёсць дабро? Як часта нам здаецца, што робім штосьці з лепшым намерам, а выходзіць наадварот. Дапамагчы хацеў, а нашкодзіў. Мы заняты сабой, але што прыносіць нам больш задавальнення і нават гонару — выдатная пакупка ці высакародны ўчынак? Думаю, што пагадзіцеся са мною — учынак узвышае душу. Бескарысная дапамога другому чалавеку — мацнейшы сродак загладжвання асабістых негатыўных учынкаў. Зрабіў добрую справу — і вось ужо чалавек памякчэў душой і думкамі, пацяпла яго ўсмяшка і яснае позірк.

З трапяткім пачуццём, з вялікім жаданнем рыхтаваліся работнікі культуры г.Бярозы да правядзення дабрачыннай акцыі, якая атрымала назву "Культура за міласэрнасць" і ўпершыню праходзіла ў нашым горадзе. 14 студзеня стаў не-

зусім звычайным днём для мясцовых жыхароў. І невыпадкова работнікі культуры выбралі гэту дату — дзень па рэлігійным календары адзначаецца як дзень Васіля Шчодрага. Лейтматывам акцыі гучалі словы: "Людзі, будзьце міласэрнымі і шчодрымі".

Чаму ж узнікла ідэя арганізацыі такой акцыі і з якой мэтай? У першую чаргу з мэтай міласэрнасці. Некалі Віктор Гюго сказаў: "Дзеці адразу і натуральна прывыкаюць да шчасця, бо самі па прыродзе сваёй — радасць і шчасце".

Радасць і шчасце. Зразумець бы нам усім, што мы ў неапла-

ным даўту перад нашымі дзецьмі, таму што менавіта дзеці з'яўляюцца нашай надзеяй, нашай будучыняй і бессмяротцем. Хтосьці з мудрых сказаў: "Шануйце слёзы сваіх дзяцей, каб яны маглі праліць іх у вас на магільні". На вялікі жаль, мы часта не задумваемся пра гэта, таму і з'яўляюцца ў нашым грамадстве сацыяльныя сіроты. Зусім нядаўна адкрыўся ў нашым горадзе прытулак для дзяцей-сірот. У ім — дзесяць дзетак ва ўзросце ад 3 да 15 год. Вось і вырашана было палову атрыманых ад акцыі сродкаў пералічыць на рахунак прытулку.

Віншавалі маленькіх гасцей

са святамі ўдзельнікі гуртка "Красачка" мясцовага Дома культуры. І канечне ж былі падарункі. У сапраўднае захапленне прывёў дзяцей "дождж" з паветраных шароў, які пасыпаўся на іх зверху.

Жыве ў сэрцах жыхароў яшчэ адзін боль, які не згасне з гадамі — гэта Афганістан. Дзесяць сваіх сыноў аддала Афганістану Бярозаўшчына. Мінаюць гады, а гэтыя юнакі назаўсёды засталіся маладымі. Для іх святамі былі такія паняцці, як афіцэрскі гонар, воінская доблесць, свяшчэнны абавязак. Сёння другі час, другое жыццё, але ёсць крытэрыі вечныя. Таму ў мінулым годзе ў старым парку г.Бярозы, дзе шумяць векавыя дрэвы, побач з помнікам воінам-інтэрнацыяналістам пачалося будаўніцтва Храма-помніка Архістраціга Міхаіла, памяць пра загінуўшых у Афганістане земляках, сімвал хрысціянскай доблесці і славы.

Рыхтуючыся да правядзення акцыі, работнікі культуры планавалі атрыманыя сродкі пералічыць на рахунак прытулку і будаўніцтва храма. Але, бласлаўляючы мерапрыемства, настаяцель Свята-Петрапаўлаўскага храма мітрафорны протаіерэй Георгій Шаўноў перадаў сваю палову сабраных сродкаў прытулку.

Нягледзячы на тое, што білет

каштаваў тры тысячы рублёў, зала ГДК была перапоўненая глядачамі. Амаль тры гадзіны доўжыўся дабрачынны канцэрт, але ніхто не пакінуў памяшкання, не застаўся расчараваным. Было сабрана каля мільёна рублёў. У дабрачынным канцэрце бралі ўдзел калектывы мастацкай самадзейнасці Бярозаўскага і Белаазёрскага ДК, цэнтры пазашкольнай работы Бярозы. У выстаўцы - продажы ўдзельнічалі гурткоўцы Дзіцяча-юнацкага спартыўна-эстэтычнага цэнтры.

Не засталіся ў баку прадпрыемствы і арганізацыі горада і раёна, а гэта гаворыць пра тое, што нашы людзі ўсё-такі збераглі ў сэрцы дабрыню і шчодрасць. Кожны з нас шукае тое, да чаго імкнецца яго душа. Але часта на зямлі ў суталочы дзён і імклівага бегу часу можна не пачуць поклічу сэрца і просьбу свайго ўнутранага свету — зазірнуць у вочы сваёй душы. Мне здаецца, што кожны прысутны на акцыі пачуў кліч сэрца.

А яшчэ кажуць, што ў душы кожнага чалавека гарыць свечка, і калі людзі збіраюцца разам, то ўзнікае жар сэрцаў. Дык няхай ніколі не гасне ў нашай душы агонь любові і спагады, шчодрасці і дабрыні.

І яшчэ раз хочацца сказаць: спяшайцеся рабіць дабро. Інакш не пераможам зло. А пакуль мы разам — мы адолеем усё!

Галіна МІХНЕВІЧ, металыст раённага металычнага цэнтры.

На здымку: самая міласэрная жанчына Вольга Гарматная, якая жыве ў вёсцы Міжлесе і выхоўвае дзесяць прыёмных дзяцей, ад якіх адмовіліся бацькі.

Фота Івана Аскіркi

Помнім. Ганарымся!

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" падрыхтавала да выдання кнігу "Помнім. Ганарымся!", у якую ўвайшлі сачыненні вучняў горада Мінска на тэму Вялікай Айчыннай вайны. Здавалася б, што могуць ведаць пра тых жахліва-трагічных і адначасова ўзнёсла-гераічных старонкі гісторыі-выпрабавання нашага народа праўнукі герояў-змагароў? Але творы маладых мінчан уразілі сваёй змястоўнасцю і пранікнёнасцю: яны са слоў людзей старэйшага пакалення, кніг ды кінафільмаў добра ведаюць і памятаюць пра вялікі подзвіг сваіх дзядуль і прадедаў.

вынікам стала вызваленне Польскай Народнай Рэспублікі, здзейснена фарсіраванне ракі Одэр і створаны ўмовы для паспяховага наступлення на Берлін, што значна наблізіла дзень перамогі.

14 студзеня 1945 года рота, якой я камандаваў, пасля артылерыйскай паднялася ў атаку і пачала імкліва рухацца ў заходнім напрамку. Мы пераадолелі 700-метровую нейтральную паласу, захапілі з боем першую, другую, трэцюю траншэі — і за светлавы дзень мая рота прасунулася ўглыб абароны праціўніка на 12 кіламетраў, да Бяліцы, прытока Віслы. З пачаткам наступнага дня пераправіліся праз Бяліцу, захапілі плацдарм і ўтрымлівалі яго на працягу сутак, адбіўшы шэсць контратак немцаў. У выніку, у гэтым месцы змаглі навесці пантонную пераправу для механізаваных часцей, танкаў, і 17 студзеня 45-га войскамі 1-га Беларускага фронту была вызвалена Варшава.

Вось за гэты прарыў, фарсіраванне ракі і захоп ды ўтрыманне плацдарма мне, як камандзіру роты, камандзіру стралковага ўзвода, лейтэнанту Герасіму Каралёву і старшаму сяржанту, камандзіру кулямётнага аддзялення Геналёзу Варашылаву ўказам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР 27 лютага 1945 года прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Адрозны тры чалавекі з адной маёй роты!

Апошнім часам з'яўляюцца, у маім разуменні, спробы не вельмі добра і прыстойна паказваць усё, што звязана з вайной. Напрыклад, расійская служба "Штрафбат". Я быў камандзірам стралковага ўзвода 111-й

штрафной роты 5-й ударнай арміі. Амаль усё, што паказана ў карціне, — хлусня: і пра забойствы, і пра адносіны, і пра загародатрады. Можа, яны дзе-небудзь і існавалі, але за ўвесь час вайны я такога не бачыў. Адзінае, што было, — гэта мужнасць і самаахвярства ў барацьбе з ворагам. У нас быў дэвіз: "Сам памірай, а таварыша выратаўвай!"

...Немцы кажуць, што пад Масквой перамаглі два "генералы": гразь і мароз. Але ж і вайскоўцы Чырвонай Арміі таксама знаходзіліся ў такіх жа ўмовах".

Пасля заканчэння вайны Іван Кустаў застаўся на вайскавай службе і ўжо больш як 40 гадоў жыве ў Беларусі. Сёння палкоўнік у адстаўцы па-ранейшаму "ў страі", актыўна ўдзельнічае ў грамадскім жыцці і патрыятычным выхаванні навуцэнцаў: сустракаецца з моладдзю, расказвае пра свае франтавыя шляхі-дарогі.

Азнаёміўшыся з матэрыяламі новай кнігі, Іван Ільіч быў вельмі ўзрушаны прачытаным. Ён упэўнены, што памяць пра подзвіг савецкага народа назаўжды застаецца ў душах і сэрцах маладога пакалення, што юныя беларусы захаваюць адну са святых нашага народа — любоў да роднай зямлі, да яе гераічнага мінулага. А сачыненні навуцэнцаў на тэму Вялікай Айчыннай вайны толькі пацвярджаюць упэўненасць у гэтым Героя Савецкага Саюза.

В. КАВАЛЁЎ

На здымку: М. Станкевіч, І. Кустаў, М. Мятліцкі
Фота К. Дробава

АБСЯГІ

БРЭСТЧЫНА

Грэе душу песня

Народны клуб ветэранаў вайны і працы "Памяць сэрца" Бярозаўскага гарадскога Дома культуры ведаюць у раёне, як кажуць, і стары і малады. Акрамя канцэртнай дзейнасці, ён вядзе вялікую мэтанакіраваную работу па патрыятычным выхаванні дзяцей, падлеткаў і моладзі.

Амаль не знойдзецца вёскі ў раёне, асабліва з тых, у якіх няма ўстаноў культуры, дзе б ні пабывалі са сваёй цікавай канцэртнай праграмай выступоўцы.

Пад асаблівую ўвагу ветэраны ўзялі дамы сацыяльных паслуг вёсак Перасудавічы, Бармуты і Батарэя, дзе сумесна з сацыяльнай службай праводзяць святы вёсак, дні культуры і адпачынку, святы сямейнай творчасці, наладжваюць выставкі народных промыслаў і рамёстваў, віншуюць старажылаў і юбіляраў — дораць людзям радасць сустрэчы з песняй, добрым настроем, шчырымі словамі і прыгажосцю народнага мастацтва.

Трохсоты юбілейны канцэрт быў праведзены нядаўна бярозаўскімі ветэранамі ў Доме сацыяльных паслуг вёскі Бармуты, якую называюць у раёне "Удовны хутар", таму што тут яшчэ з вайны засталіся дажываць свой цяжкі жаночы век адны ўдовы. Удзельнікі народнага клуба "Памяць сэрца" падарвалі ім свае лепшыя канцэртныя нумары: песні і вершы, пажаданні здароўя і дабрабыту, а затым па іх просьбах выконваліся найбольш упадобаныя прысутнымі песні, якія спявалі разам. Адыбуўся, так бы мовіць, вечар-сустрэча з мінулым.

Ветэранскі народны клуб "Памяць сэрца" Бярозаўскага ГДК заўсёды ў творчым пошуку. Не старэюць душой ветэраны, яны натхнёна працуюць над новай тэматычнай канцэртнай праграмай "Дні майскія, дні Пераможных", прысвечанай 60-годдзю Вялікай Перамогі.

Кацярына ШЭШКА

На здымку: удзельнікі клуба "Памяць сэрца" пасля канцэрта ў вёсцы Бармуты.
Фота І. Аскіры

ГРОДЗЕНШЧЫНА

Тэлебачанне — у глыбінцы

Насельніцтва Ліды нядаўна пачало глядзець сваё мясцовае тэлебачанне. Перадачы трансліруюцца, як правіла, кожны дзень і ў самы зручны для глядачоў вячэрні час. Найбольшую цікавасць у людзей выклікаюць, бадай, выпускі навін, выступленні майстроў мастацкага слова — паэтаў і празаікаў, а таксама самадзейных артыстаў Лідчыны. Задаволеныя слухачы і работай радыё.

"Нашы поспехі забяспечвае пастаянная ўвага да нашай працы кіраўніцтва раёна, — тлумачыць галоўны рэдактар тэлерэдыёаб'яднання Ніна Пазняк, — у прыватнасці, старшыня райвыканкама Андрэя Худыкі. У нас цяпер цудоўнае памяшканне, а нядаўна раённы выканкам выдзеліў нашым журналістам новую аўтамабільную."

Мясцовыя электронныя сродкі масавай інфармацыі папаўняюцца сучасным абсталяваннем, а кадры павышаюць сваю кваліфікацыю.

Іосіф ЗАЯЦ

З удзячнасцю і пашанай

На філфаку БДУ адбыліся рэспубліканскія юбілейныя навуковыя чытанні, прысвечаныя 80-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка, акадэміка НАН Беларусі, заслужанага дзеяча навукі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі, доктара філалагічных навук, прафесара Івана Навуменкі. Акрамя таго, сёлета спаўняецца і 50 гадоў з пачатку літаратурнай дзейнасці знакамітага пісьменніка. На канферэнцыю падрыхтавалі даклады больш як пяцьдзесят даследчыкаў, якія рознабакова асвятлілі дзейнасць Івана Навуменкі як мастака слова і навукоўца: "Іван Навуменка — чалавек, настаўнік, навуковец" (Т. Шамякіна), "Канцэпцыя героя ў "ваеннай" прозе І.Навуменкі" (П. Васючэнка), "Студэнцкае жыццё ў мастацкім адлюстраванні І.Навуменкі" (В. Рагойша), "Функцыі пейзажу ў прозе Івана Навуменкі" (А. Бельскі), "Іван Навуменка — перакладчык" (М. Кенька), "Літаратуразнаўчы досвед І.Навуменкі і праблема вывучэння беларускай літаратуры ў кантэксце "сусветнай" (В.Дылеўская) і г.д.

Ва ўрачыстым адкрыцці чытанняў бралі ўдзел: дэкан філалагічнага факультэта БДУ Іван Роўда, прафесар Мазырскага ўніверсітэта Васіль Шур, прарэктар па выхавальнай рабоце Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф.Скарыны Сяргей Ханеня, а таксама вядомыя навукоўцы Ташыяна Шамякіна, Міхась Мушыньскі, Васіль Жураўлёў, Дзмітрый Бугаёў, Вольга Казлова, Павел Навуменка і многія іншыя.

Н.Я.

Мінуў амаль год пасля смерці Алеся Пісьмянкова. І вось зусім нядаўна ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла кніга "Думаць вершы", прэзентацыя якой адбылася ў грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы.

У трох раздзелах зборніка — "Карані і крылы", "Думаць вершы", "Не знікай"

«Не знікай...»

— змешчаны малавядомыя шырокаму колу чытачоў і не надрукаваныя ў папярэдніх, прыжыццёвых выданнях вершы, проза, эсэ Алеся Пісьмянкова, шматлікія здымкі, успаміны розных пісьменнікаў і жонкі паэта. Складальнік кнігі Віктар Шніп. Як сказаў брат А.Пісьмянкова Мікалай, "гэта кніга пра нас з вамі — пра людзей, пра месца чалавека на зямлі і ў жыцці... Гэта яго боль і клопат".

На прэзентацыі са шчырымі, працудымі словамі смутку і радасці выступілі: дырэктар выдавецтва "Мастацкая літаратура" Уладзіслаў Мачульскі, галоўны рэдактар выдавецтва Віктар Праўдзін, намеснік галоўнага рэдактара Віктар Шніп, блізкія сябры А.Пісьмянкова пісьменнікі Навум Гальпяровіч, Васіль Зуёнак, родныя паэта — Алена Пісьмянкова, Мікалай Пісьмянкоў.

Н.К.

На здымку: У. Мачульскі з кнігай А. Пісьмянкова.

Фота К. Дробава

Навука як сродак "вызвалення" жанчыны

Лаўрэат Нобелеўскай прэміі Крыстыяна Нюсляйн-Фольхард заснавала для жанчын-навукоўцаў, у якіх ёсць дзеці, фонд падтрымкі, што будзе аказваць высокую кваліфікаваным жанчынам-спецыялістам фінансавую дапамогу ў выглядзе дапамогі для найму няні ці хатняй памочніцы, — гэта вызваліць іх час і забяспечыць магчымасць займацца навуковай дзейнасцю. Такім чынам, фонд ставіць перад сабою мэту як мага больш шырокага прыцягнення жанчын у сферу перадавога навуковага досведу.

Н.К.

“Скіраваць будучыя пакаленні ў нармальным чалавечым напрамку можна не праз камп’ютэр, не праз тэлевізар, а, як было спакон веку, праз кнігу. Камп’ютэр — гэта электронны інфармацыйны сродак — і не больш таго. А кніга здольна раскрываць чалавечыя пачуцці, гэта яе асноўная задача. І тое, што грамадства пачало адварочвацца ад кнігі, — жахлівы факт,” — лічыць Раіса БАРАВІКОВА.

Каб бомба не ўзарвалася

Прамільгнула нядаўна ў прэсе інфармацыя: падчас візіту ў рэдакцыйна-выдавецкую ўстанову “Літаратура і Мастацтва” Міхаіла Ціцянкава, старшыні камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінгарвыканкама, выказвалася ідэя арганізацыі фестывалю “Беларуская казка” ў сталіцы.

Захацелася даведацца падрабязней: хто ініцыятар гэтай цудоўнай задумкі?.. У рэдакцыі падказалі: “Распытайце Раісу Андрэўну, яна ў нас тут галоўная казначніца”.

Для тых, хто Раісу Баравікову больш ведае як паэтку, пісьменніцу, галоўнага рэдактара часопіса “Маладосць”, нагадаю: яшчэ яна піша казкі. Кніга “Галенчына “Я”, альбо Планета цікаўных хлопчыкаў”, выдадзеная ў пачатку дзевяностых накладам восемдзят тысяч экзemplяраў, разышлася імгненна, пацвердзіўшы здольнасць аўтара да шырокага дыялога з дзецьмі... Нязменным і не растрачаным пранесена па жыцці перакананне: успрыманне жыцця, свету, адносін паміж людзьмі закладаецца ў дзіцячым узросце. А каб дзеці засвоілі жыццесцвярджальны досвед, грамадства павінна арыентаваць іх на станоўчыя ідэалы штотдзённа...

“Задумка фестывалю “Беларуская казка” нарадзілася ў сценах рэдакцыйна-выдавецкай установы як падтрымка гэтага бясспрэчнага пераканання, — расказвае Раіса Андрэўна. — І без разваг пра тое, што адбываецца сёння ў свеце, не патлумачыць, як выпявала наша ідэя.

На жаль, большасць сучасных дзяцей жыве тэлеэкранам, камп’ютэрам, відэафільмамі. І паўсюль дэманструецца адно і тое ж: тэрарызм, жахі вайны, разбурэнне... Дарослыя не вытрымліваюць такой псіхалагічнай атакі, што ж казаць пра дзяцей?..

І таму, на маю думку, невыпадкова паўсюдна за мяжой пачаўся працэс пільнай увагі да дзіцячай кнігі. Мадонна напісала добрую кніжку для дзяцей; славуці французскі рэжысёр Люк Бесон напісаў дзве дзіцячыя кніжкі. Гэтыя факты гавораць пра занепакоенасць дзеячаў мастацтва тым, што адбываецца ў свеце і жаданне іх праз кнігу данесці дзецям станоўчае ўспрыманне жыцця...

Зварот да дзіцячай кнігі — літаратурная тэндэнцыя і ў бліжэйшым замежжы. Паглядзіце хаця б, колькі дзіцячых выдавецтваў у суседняй Расіі!.. А ў нас “Юнацтва” далучылі да “Мастацкай літаратуры”, замест таго, каб заахвочваць творцаў, якія могуць пісаць для дзяцей...

Вось у нашай установе і падумалі: каб адрадыць цікавасць да айчынай кнігі, добра было б стварыць фестываль казкі — яркае відовішча, здольнае захапіць і дзяцей, і дарослых. Напачатку фестываль можа мець статус гарадскога. А пасля і ў міжнародны перарасці. Колькі ў Мінска гарадоў-пабрацімаў! Нам ёсць каго запрашаць у госці!.. Гэта дапаможа ўсталяваць сувязі паміж пісьменнікамі. Кожная краіна зможа прывезці свае дзіцячыя кнігі, можна наладзіць абмен перакладамі, каб азнаёміць замежнае грамадства са светам беларускай казкі, а беларусаў — з сучаснымі казкамі іншых краін... Трэба пастарацца адпаведна незвычайнаму святу ўпрыгожыць горад, даручыць кожнай школе падрыхтаваць сваю праграму. Можна ставіць дзіцячыя спектаклі, ладзіць касцюміраваныя шэсці. Уявіце, як гэта цікава —

убачыць, напрыклад, парад алаважных салдацікаў ці ў якасці мадэлі — Бабу-Ягу...

А яшчэ хацелася б фестываль зрабіць карысным для горада з практычнага боку. Кніга — прадукт, цікавы не толькі ў сэнсе духоўнага спажывання, і прадпрымальныя людзі за мяжой добра гэта разумеюць. Згадаем, напрыклад, як у сярэдзіне 90-х гадоў у Штатах выйшаў мультфільм “Кароль Леў”. Праз тыдзень, не больш, у продажы з’явілася адзенне з выявамі гэтага экраннага героя, цацкі, кніжкі — расфарбоўкі па матывах мультфільма. *Мастацкі факт даў штуршок для прамысловасці, і прадпрымальныя людзі пачалі рабіць свой бізнес.*

У нас жа кніга адарваная ад грамадства, існуе сама па сабе. Гэта няправільна! І фестываль, у прыватнасці, можа пашырыць магчымасці тых жа прадпрыемстваў, прадпрымальных людзей па арганізацыі свайго бізнесу. У кандытараў з’явіцца нагода спячы новыя, “казачныя” торты, пірожныя; новыя цукеркі выпусціць!.. Нехта, магчыма, наладзіць пракат ці продаж масак, казачных касцюмаў — ды ці мала цікавага можна прыдумаць з нагоды такога незвычайнага свята!..

Абуджэнне цікавасці да айчынай дзіцячай літаратуры, да казкі проста неабходна і дзеля ажыўлення творчага працэсу ў гэтым накірунку. Трэба, каб нашы пісьменнікі больш сур’ёзна паставіліся да працы над дзіцячай кнігай, бо наш час вымагае асаблівага падыходу да дзяцей. У прыватнасці, іх трэба зацікавіць займальным сюжэтам.

Літаратурнае мінулае Беларусі мае яркія, займальныя творы — успомнім хаця б кнігі Янкі Маўра. Яны і сёння добра чытаюцца, але найбольшы пік папулярнасці дасягнулі ў сваім часе. Наш жа час патрабуе новых кніг, якія дапамогуць дзецям арыентавацца сярод праблем сучаснасці, фарміраваць іх душэўны і духоўны водгук на праблемы сённяшняга дня. Трэба, каб з’явіліся Янкі Маўры нашага стагоддзя!.. Каб праз займальны сюжэт, захапляльны апавед мы маглі данесці дзецям наша міралюбства, добразычлівасць, жыцця-

стойкасць — найлепшыя якасці беларускага менталітэту... І толькі тады, калі наша дзіцячая літаратура стане папулярнай у грамадстве, мы будзем мець права спадзявацца, што ўдзельнічаем у выхаванні нашых маленькіх грамадзян, а не давяраем бяздумна ім жыццё — і нашу агульную будучыню — таму агромністаму выпадковаму патоку, што пераважна складае наш кніжны рынак.

Неяк на сустрэчы з чытачамі ў адной з мінскіх бібліятэк загадчыца расказала, як да іх прыйшоў чацвёртакласнік і папрасіў: “Дайце мне кнігу, у якой апісана, як зрабіць бомбу!..” І гэта — вынік негатыўнай інфармацыі, якая выліваецца на нашых дзяцей з “тэлекаў, відэкаў”, жорсткіх камп’ютэрных гульняў... Ідзе разбурэнне структуры свету — гэта жахлівыя рэчы. І што мы, дарослыя, павінны здзейсніць, каб “бомбы” гэтыя не ўзрываліся!..”

Фестываль “Беларуская казка”, мяркуючы ў РВУ “Літаратура і Мастацтва” і можа стаць адным з крокаў супраць “бомбаў” у дзіцячай свядомасці.

З ідэяй арганізацыі фестывалю супрацоўнікі РВУ зярнуліся ў Мінгарвыканкам — і яе прынялі да разгляду. Цяпер застаецца спадзявацца і верыць, што ўлады падтрымаюць цудоўную задумку; што адгукнуцца фундатары, якія б дапамаглі здзейсніцца падзеі, несумненна яркай і карыснай як для сталіцы і яе жыхароў, так і для шырокай грамадскасці.

Раіса Баравікова выказала спадзяванні ўсяго калектыву, што неабякавыя, зацікаўленыя людзі знойдуцца абавязкова, бо гэта “...сумленны абавязак, абавязак душы, калі чалавек клапоціцца пра заўтра.”

“Справа, скіраваная на выхаванне дзіцячага розуму, пачуццяў, свята. Гаворка ідзе не проста пра падтрымку цікавага мерапрыемства, а, без перабольшвання, пра заклапочанасць будучыняй нашай цывілізацыі. Як павернецца заўтра жыццё на Зямлі, залежыць ад сённяшніх дзяцей. І ад таго, куды мы, дарослыя, скіруем іх, якія духоўны падмурак ім дамо.”

Алена МАСЛА

Трыццаць гадоў таму, калі мадэльным бізнесам у краіне амаль ніхто не займаўся, маладой дзяўчынай яна прыйшла на подыум. Тады яе твар можна было пабачыць на вокладках часопісаў, а зараз яна валодае ўласным агенцтвам мадэляў. Знаёмцеся: дырэктар мадэльнага агенцтва "Тамара" Тамара ГАНЧАРОВА.

— А дзе працуюць беларускія мадэлі? Ці спрабуюць яны самі выйсці на замежныя агенствы?

— Гэта вельмі складана, паколькі патрэбна працоўная віза і іншыя дакументы. У нас не шмат мадэляў, якія самастойна знайшлі кантакты і працуюць за мяжой. З вялікай колькасці мадэляў толькі адна можа стаць зоркай. Гонар нашага агенцтва — гэта Любоў Анісімава і Юлія Марчанка — дзяўчаты, якія сталі актрысамі. Першая здымаецца ў кіно і рэкламных ролях, жыве і працуе ў Маскве. А другая — у адным з тэатраў Санкт-Пецярбурга. Дарэчы, яны закончылі Шчукінскае ву-

Тамара ГАНЧАРОВА:

«Быць мадэллю — Вялікае шчасце»

І знешні выгляд, і ўнутраны стан

— Тамара Віктараўна, растлумачце, калі ласка, нашым чытачам, чым адрозніваюцца беларускія мадэльныя агенствы ад замежных?

— Галоўнай асаблівасцю нашых мадэльных агенстваў з'яўляецца тое, што яны маюць школы як для дзіцячых, так і для дарослых мадэляў. Пры агенстве "Тамара" існуе школа мадэляў для дзяцей пад назвай "Страказ" і школа мадэляў для дзяўчат. За адпаведныя грошы (ад 40 да 90 тысяч рублёў у залежнасці ад курса навучання) мы робім з дзяўчынак мадэль. Гэта своеасаблівыя курсы прыгажосці, дзе вучаць дзяўчат працаваць на подыуме. Час ад часу ладзяцца курсы прыгажосці пад назвай "Стыль-акадэмія" для жанчын. Паколькі мы знаходзімся ў Беларускім цэнтры моды, перш за ўсё паказваем калекцыі беларускіх дызайнераў. Працуем з разнастайнымі айчыннымі фабрыкамі, сярод якіх "Мілавіца", "Элема", "Элма", "Мастра", фабрыка "8 сакавіка", "Надзея", "Скарбніца". Іх прадстаўнікі звяртаюцца пераважна да нас, каб зрабіць сабе рэкламу або дэманстраваць сваю прадукцыю. Нават дзеці прымаюць удзел у паказе калекцыі. Так, нядаўна на фабрыцы "Элема" нашы юныя мадэлі дэманстравалі школьную форму. Мы працуем з кінастудыяй і тэлебачаннем. Нашы дзяўчаты бяруць удзел у рэкламных ролях. За мяжой жа агенствы існуюць за кошт працы мадэляў у рэкламным бізнесе або ў шоу-бізнесе.

— Як звычайна плануецца будні дзень мадэлі?

— Усе дзяўчаты ў нашым агенстве працуюць па-за штатам. Мы выклікаем іх на працу, калі для іх персанальна ёсць пэўная прапанова. Напрыклад, нядаўна швейная фабрыка "Элема" праводзіла кастынг для здымак у рэкламным відэароліку. Ёй спатрэбіліся дзве дзяўчыны, чарнявая і бялая. Маё агенства накіравала туды дзесяць дзяўчат. А прадстаўнікі фабрыкі выбіралі тых, якія падыходзілі па стылі. Акрамя таго, нашых мадэляў для дэманстрацыі сваёй калекцыі запрашае Беларускі цэнтр моды. У Цэнтры ёсць крама, дзе можна набыць адзенне розных памераў, таму прынята ўдзел у паказе мы запрашаем як дзяўчат, так і жанчын. Удзельнічаюць мадэлі і ў фотасесіях, здымаках відэа. Дзесяць нашых мадэляў былі ў рэзідэнцыі Дзеда Мароза ў Белавежскай пушчы, дзе ўдзельнічалі ў здымаках "Навагодняга агеньчыка" для Першага канала Беларускага тэлебачання.

— Якія патрабаванні прад'яўляюцца да вучаніц школы мадэляў?

— Мы не прад'яўляем ніякіх патрабаванняў. Да нас прыходзяць усе, хто хоча. Пераважна гэта студэнткі і школьніцы. У гэтым сэнсе нельга разглядаць іх дзейнасць як прафесію, паколькі і дзеці, і дарослыя нібыта толькі гуляюць у мадэль,

"прымерваюць" яе якасці на сабе. Таму гэта хутчэй любімы занятак. Не кожная становіцца мадэллю пасля заканчэння нашай школы. Вялікую ролю адыгрывае знешні выгляд дзяўчыны. Ён павінен быць не толькі запамінальным, але і цікавым, арыгінальным. Мадэль павінна вылучаць станоўчую энергію, на якую рэагуе глядач. Да прыкладу, рэкламны бізнес — не камедыя і не трагікамедыя, а стварэнне добрага настрою ў глядача. І мадэль павінна так паказаць сябе, каб аўдыторыя захачела набыць спадніцу або капялюш, у якім тая ідзе па подыуме.

Кожная жанчына ў душы — мадэль і актрыса

— Чаму вучаць дзяўчат у мадэльным агенстве? Ці існуе такая дысцыпліна, як зтыкет?

— Безумоўна. У агенстве "Тамара" працуюць касметолагі, візажысты, цырульнікі, дыетолог, прафесійныя выкладчыкі, якія даюць урокі акцёрскага майстэрства, дэфіле, танца і гімнастыкі. Такія заняткі дапамагаюць дзяўчыне стаць мадэллю, трымацца разняволена і самаўпэўнена. Іх вучаць, як правільна рабіць макіяж, апранацца, паводзіць сябе. Мы звяртаем вялікую ўвагу на вобраз мадэлі і на культуру яе цела. Аднак, у агенстве нельга набыць унутраную культуру. Гэта своеасаблівы стан дзявочай душы, які накладвае адбітак на яе знешні выгляд. Я даволі часта чую меркаванне на конт таго, што прыгожыя дзяўчаты не вельмі разумныя. Мне падаецца, гэта не зусім справядліва, паколькі прыгожая дзяўчына прыкладае ўсе намаганні, каб не быць вульгарнай, нявыхаванай, неадукванай. Справа ў тым, што на мадэляў звяртаюць больш увагі, чым на звычайных дзяўчат: яны прывабліваюць да сябе позірк людзей.

чылішча. Адна з самых вядомых беларускіх мадэляў Людміла Бахмат працуе зараз у Нью-Йорку.

— Чаму, на ваш погляд, маладыя дзяўчаты так імкнучыся трапіць у мадэльны бізнес?

— Можна, гэта звязана з імкненнем дасягнуць нейкай вышыні і стаць прафесійнай мадэллю. Вульгарнымі гэтыя дзяўчынкі ўжо не будуць, паколькі маюць мэту ў жыцці. Часам бацькі не бываюць для сваіх дзяцей аўтарытэтам, як з пункту знешняга выгляду, так і паводзін, этыкі, моды. Таму такія дзеці самі прыходзяць да нас, каб знайсці нейкі "сапраўдны" аўтарытэт, стаць выбітнымі жанчынамі і мужчынамі ў жыцці.

— Ці прэстыжна, на ваш погляд, быць мадэллю на Беларусі? Наогул, ці існуюць перспектывы развіцця мадэльнага бізнесу ў нашай краіне?

— Мадэльны бізнес прэстыжны ва ўсім свеце. За мяжой нават вядомыя актрысы становяцца мадэлямі. Назіраецца і адваротная сітуацыя, калі мадэлі становяцца актрысамі. Гэта агульнавядома і прынята ў шматлікіх краінах. Напрыклад, калі мадэль робіцца абліччам якой-небудзь фірмы, яна атрымлівае вельмі вялікія грошы. Я спадзяюся, што да нас таксама прыйдзе такая форма працы, калі нашы вытворцы стануць больш зможнымі і здолеець плаціць беларускім мадэлям адпаведныя грошы. Што датычыць развіцця мадэльнага бізнесу, лічу, ёсць у нашай краіны перспектывы. На мой погляд, любая жанчына ў душы — мадэль і актрыса.

Далучанасць да мастацтва

— Што вас найперш прываблівае ў працы, бо не ўсё ж так гладка і проста, як здаецца? І падзяліцеся сакрэтамі: як пазбегнуць інтрыг?

— Свет моды дорыць сустрэчы з

людзьмі мастацтва: фатографамі, дызайнерамі, мастакамі, рэжысёрамі, візажыстамі, цырульнікамі, стылістамі. Любая жанчына, якая пэўны час жыла ў свеце мастацтва, ужо не здолее пакінуць яго назаўсёды. Аднак ёсць і адваротны бок медаля: шмат броду вакол мадэльнага бізнесу. Людзі, хутчэй за ўсё, зайздросцяць мадэлям і настолькі дрэнна ставяцца да гэтага бізнесу, што мне часам робіцца шкада маіх калег. Быць мадэллю — гэта перш наперш вялікае шчасце. Розніца ў тым, што не кожная жанчына знаходзіцца ў цэнтры ўвагі такой колькасці людзей. У нашу мадэльную школу мы бяром дзяўчат "з вуліцы". Яны прыходзяць да нас, вучацца быць прыгожымі і імкнучыся да добрага ладу жыцця. Ім не дазваляецца курьць, рабіць татуіроўкі. Прыемна назіраць, як дзяўчаты ўзыходзяць па прыступках прафесіі. У агенстве мы даём ім надзею на больш перспектыўнае жыццё.

— Ці можаце вы вокам прафесіянала адрозніць беларускую мадэль ад іншых прыгажунь?

— Безумоўна. Па-першае, беларускія жанчыны вылучаюцца адметнай прыгажосцю. Па-другое, яны стыльна апранаюцца ў параўнанні з жанчынамі іншых еўрапейскіх краін. Па-трэцяе, сочаць за сваім знешнім выглядам. Таму адрозніць мадэль я магу нават у натоўпе. Гэта пераважна высокая, танклявая дзяўчына з правільнымі рысамі твару. У яе чысты позірк, які выклікае давер. Лічу, што славянскі вобраз зараз асабліва актуальны ў сусветнай модзе.

Клаўдзія Шыфер з Пухавіч

— Як вы лічыце, ці можа на Беларусі нарадзіцца свая Клаўдзія Шыфер?

— Ды ў кожных Пухавічах ці Асіповічах можна знайсці дзяўчыну, падобную да яе. Шыфер — гэта мадэль, якую таксама ў свой час знайшлі, падштурхнулі — і зрабілі з яе сімвал. У выніку атрымалася машына на заробку грошай. Такіх, як яна, у нашай краіне шмат. Іх толькі трэба знайсці і стварыць ім вобраз-імідж. Стэрэатыпы іграюць вялікую ролю. У гэтым, бадай, і заключаецца сутнасць мадэльнага бізнесу.

— Можаце даць сваё азначэнне слову "прыгажосць"?

— Думаю, прыгажосць — гэта багаты ўнутраны змест, добры духоўны пачатак, якія адлюстроўваюцца ў знешнім выглядзе. Калі мы гартаем часопіс, бачым шмат прыгажунь, і часам усе яны вельмі аднолькавыя. Позірк, як правіла, спыняецца на адметным твары, вачах, што свеціцца пачуццём і розумам. Мне вельмі падабаецца глядзець на дарослых жанчын, якія шмат перажылі. Іх знешнасць носіць пячатку мінулых гадоў і мудрасці. Бадай, гэта і ёсць сапраўдная прыгажосць. Часам не вельмі прывабны твар можа быць чароўным, паколькі прыгажосць бывае рознай. Кожная жанчына прыгожая па-свойму. Трэба гэта толькі ўбачыць, зразумець і адчуць.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА
Фотаздымкі забяспечаны аўтарам

Часта штодзённасць з яе бытавымі, сацыяльнымі, маральнымі ды іншымі праблемамі мы называем прозай жыцця. Разам з тым, найбольш аб'ектыўна адлюстроўвае рэчаіснасць літаратурная проза. І калі студзеньскія часопісы "Малодосць", "Полымя", "Нёман" былі ў асноўным паэтычнымі, то ў лютым настаў час прозы, як літаратурнай, так і жыццёвай...

АКЦЭНТ

Проза жыцця

"Жыццё — рэч грубая. Ты выправіўся ў доўгі шлях, — значыць, дзе-небудзь і паслізнешся, і атрымаеш пінок, і ўпадзеш, і ўстанеш, і ўсклікнеш "памерш б!" — і, такім чынам, схлусіш" (Сенека).

"Полымя" №2.

"Гэтыя кветкі не смяюцца" — апавяданне Раісы Баравіковай, у яким пісьменніца паказвае, можна сказаць, вечны характэрны для нашага жыцця любоўны трохкутнік. Фабульную аснову цікавага і сціслага сюжэта складалі сямейныя ўзаемаадносіны, пры якіх на першы погляд шчаслівая пара — гэта двое адзіночкі людзей, што жывуць разам толькі па шматгадовай звычцы, парушыць якую не звольныя нават "забароненае" каханне і здрада. Сімвалам штучна-шчаслівага сямейнага жыцця з'яўляюцца намалюваныя на паперы кветкі, што не могуць смяяцца. А вось калі іх, сапраўдныя, "пасеяць, калі яны ўзьдуць, пойдучь у рост, а потым расцвітуць...", талды будучь "жывыя" пачушці. Толькі чамусьці так цяжка знайсці сілы, каб узгадаваць жывыя кветкі і часіа... "Кветкі могуць смяяцца", але, на жаль, рэдка.

Працягам гучаць словы з другога апавядання Р.Баравіковай "Вока Сусвету": "... усё тое, чым жыве людства на Зямлі, чым поўніцца жыццё чалавечы: усе пакуты, увесь боль, любоў і нянавіць, пошасць і падман, міласэрнасць, жорсткасць і лютасць, сквапнасць, пажаднасць, двурожнасць, адчай і хіжасць, беднасць і баганце, праведнасць і няправеднасць..." — проза жыцця, рэалістычная да жорсткасці. Аднак тут узнікаюць сумненні наконт рэалістычнасці самога праявіцеля твора, герой якога, смяротна хворы на рак, імгненна выздараўлівае без усялякай медыцынскай дапамогі. Праўда, з дапамогай Боскай волі, што ўваблена ў Воку Сусвету... Хаця чаго толькі не бывае ў жыцці, і сапраўды на ўсё ёсць воля Усывышняга...

Апавяданні Віктара Патапенкі "Гарачы лёд" і "На лешчы" сведчаць пра назіральнасць пісьменніка ды пра яго імкненне следа-

ваць жыццёвай праўдзе. Творы можна назваць кароткімі замалёўкамі "з прыроды".

"Кожны год улётку я абавязкова наведваю маё шіхае, чароўнае Забралдзе, дзе нарадзіўся і пражыў семнаццаць дзівосных і, пэўна, самых яркіх на ўражанні гадоў", — піша Міхась Пазнякоў. Гэтымі словамі ён пачынае шэраг аўтабіяграфічных абразкоў, дзе на памяць прыходзяць: "Зрада", "Першы камсамольскі экзамен", настаўніца "Роза Сямёнаўна", аднакласнік "Міша Шапулоў" і інш.

Проза жыцця можа набыць паэтычную форму. Сведчаннем таму — нізка вершаў Паўла Вераб'ева "Мы лёс чужы не бралі напраткат...", цыкл вершаў Міхася Башлакова "Сустраччэ" і іншыя творы; паэзія Юлі Новік, якой "Настрой дыктуе колеры свае: // Вясёлку і звычайны сумна-шэры".

Але найбольш пераконвае ў гэтым паэтычнай падборка Вячаслава Дашкевіча, у прыватнасці верш "Тры сэрцы", дзе выяўлена не проста рэалістычная жыццёвая проза, а вялікая чалавечая трагедыя:

Сустраў бабулю,
Падобную на памерлую маці,
— Калоціцца сэрца сына.
Напаткаю маладую жанчыну,
— Падобную на загінуўшую дачку,
— Рыдае сэрца бацькі.
Убачу дзяўчынку-шчабятушку,
— Падобную на загінуўшую ўнучку,
— Млее сэрца дзеда.
Тры сэрцы. Будзе чацвёртае.
Маё ўласнае. Мёртвае.

"Малодосць" №2.

У заўсёды "малалым" часопісе абсалютна справядліва немалое месца адводзіцца прозе маладых. На гэты раз чытачам прапануюцца лірычныя мініяцюры Ірыны Кавякі, якая задумваецца над тым, што "згубіць сябе... як гэта жудасна!" ("У зімовую ноч"), Віталія Шыёнкі, якому ўласцівы "самотны позірк у Вечнасць" ("Самападан").

Тут жа Тацыяна Сівец выступае з арыгінальным па форме праявіцельным творам "Дзеці, ся-

Хоць з кожнай пары часу
кроў бруіцца,
Хоць зло паўсюль выгоптае дабро.

Нягледзячы на некаторыя непрыватныя жыццёвыя праявы, заўсёды ёсць месца для нечага светлага і ўзвышанага: вершаваная падборка Т.Бондар называецца "Ды ў гэты міг святлее на Зямлі..." і яе апавяданні, змешчаныя ў "Нёмане", расказваюць чытачам пра некаторыя светлыя імгненні ў нашым жыцці.

"Нёман" №2.

У апавяданні "Соната си минор" Таіса Бондар дорыць чытачам светлую і сумную мелодыю кахання, якую трэба слухаць толькі сэрцам. Герой твора "Часы памяці" адчувае, што жыццё незваротна сплывае і "што можна опоздать выказаць матери свою любовь и благодарность, и так и не навеситить город детства, не разобраться во всем, что тревожит с каждым годом все сильней и сильней". Ён стараецца вярнуцца ў мінулае, "как будто есть автобус, на котором можно вернуться в дни своей молодости!.."

Увесь час "вяртаецца на вайну" і герой апошніх апавяданняў Ніны Маеўскай "Тревожно шумят осокири". Не адпускае мінулае і Мікалая Яўнеўскага апавесць "Чужые горы" якога напісана на дакументальным матэрыяле часоў вайны ў Афганістане.

Тэме абароны Айчыны прысвечаны творы Міхася Пазнякова — апавяданне "Письмо домой" і вершы, дзе ёсць такія радкі: "Да, не имеем права поступиться // Ни Памятью, ни Верностью стране..."

Браніслаў Стырчан таксама гаворыць патрыятычнымі вершаванымі радкамі: "И опять душа моя полна // Думами о судьбах Беларуси".

Пятро Прыходзька прызнаецца: "Как трудно б ни было — сквозь годы Победы знамя я пронес. А рассказать про все походы Ни слов не хватит мне, ни слез... "Чаргаві" Ганала Чарказяна, як заўсёды, яшчэ раз паказваюць на пэўныя жыццёвыя заканамернасці:

Одни живут спокойно и мудро,
Медленно счастье земное цедя.
Другие дергаются поминутно,
Ни в чем покоя себе не найдя.

Сум па страчных пачуццях, па шчаслівых імгненнях жыцця напаўняе вершы іншых паэтаў "Нёмана" — Лізаветы Палеев, Аляксандра Красоўскай, Аляксандра Асташэвіча. Сапраўды, усё некалі застаецца ў мінулым — і добрае, і дрэннае — такое жыццё...

"У адным не ў праве мы скардзіцца на жыццё: яно нікога не трымае" (Сенека).

Наталля ЯКАВЕНКА

"Пачынаючы верш, паэт, як правіла, не ведае, чым ён закончыцца, і часам бывае вельмі здзіўле-

Шчырае сумоўе з чытачом

ны тым, што атрымалася, бо часта атрымоўваецца лепш, чым ён разлічваў, думка яго сягае далей..."

Наўмысна цытую знакамітыя радкі з "Нобелеўскай лекцыі" Юсіфа Бродскага, бо гаворку павяду пра паэзію, дакладней, пра паэта. Дазволю сабе адзначыць, што як бы ні размяжоўвалі некаторыя крытыкі асобу аўтара і яго так званана "лірычнага героя", нам відавочна, што ў творчасці сапраўднага паэта гэтыя паняшці тоесныя.

У дачыненні да Алега Салтука тэрмін "сапраўдны паэт" можна прымяніць адназначна. Ён "сапраўдны", гэта значыць, ідзе поруч з жыццёвай праўдай, з рэальнасцю. Але ці рэаліст ён? Так, яго паэзія — своеасаблівы летапіс паўсядзённага

жыцця з усімі яго нягодамі і клопатамі, сумненнямі і расчараваннямі. Далёкі ён і ад "сацрэалізму" або "сацарту" з яго нязменнымі гімнамі эпосе і светлай будучыні. У аснове ягоных вершаў ляжаць звычайныя лёсы, звычайныя людзі, і ў гэтым заключаецца мастакоўская моц Салтука — у старыя мяхі ён налівае маладое віно.

Пазамінулы, 2003 год стаў для Алега Салтука годам падсумоўвання творчых здабыткаў за амаль саракагадовую плённую працу на ніве айчынай паэзіі. У выдавецтве "Беларускі кнігазбор" пабачыла свет кніга выбраных вершаў і пэам "Не разлюбил...", што складаецца з шасці раздзелаў, кожнаму з якіх далі назву ранейшыя зборнікі паэта: "Пачатак

дня", "Працяг", "Святло зямлі", "На далонях жыцця", "Трывога лёсу" і "На вейцы веку". Назва апошняга раздзела "З будучай кнігі" сведчыць пра тое, што аўтар не збіраецца "пачываць на лаўрах", а ўсур'ез займаецца пашырэннем сваіх творчых абсягаў.

Кніга выбранага "Не разлюбил..." дае магчымасць таму чытачу, які раней быў знаёмы толькі з паасобнымі зборнікамі паэзіі Алега Салтука, атрымаць панарамнае ўяўленне пра ўсю яго творчасць. А для заўзятых прыхільнікаў паэта (упэўнены, што такіх хапае) выданне ўвогуле сталася сапраўдным падарункам.

Як слушна заўважыў у сваёй прадмове да выбранага доктар гістарычных навук Аркадзь Ру-

сескі, "у абсягах творчай зацікаўленасці паэта — гераічная памяць беларускага народа, клопат і трывога нашых дзён, пачушчы кахання, сяброўства, вернасці, няпростыя чалавечыя ўзаемаадносіны". Бачна, што Олег Салтук падыходзіць да свайго радка з добрым веданнем тэмы, ідэі, мэты паэтычнай творчасці. Багаты жыццёвы і творчы вопыт паспрыялі ягонаму хуткаму творчаму сталенню, развіццю новых філасофскіх і эстэтычных падыходаў да асэнсавання праяў быцця. "Шчырае сумоўе з чытачом" — менавіта так хацелася б ахарактарызаваць змест кнігі выбранага Алега Салтука "Не разлюбил!"

Янка ЛАЙКОЎ

Ці будзе ў Беларусі свая фантастыка?

Сёння, калі амаль трэць кніжнага рынку ў свеце займае фантастыка, у Беларусі яе амаль няма, прычым мала не толькі беларускамоўных твораў, але і рускамоўных.

Але ж у нас ёсць уласная традыцыя літаратурнай фантастыкі, якая бярэ свой пачатак ад "Шляхціца Завальні" Яна Баршчэўскага, твораў Янкі Маўра, Эдуарда Скобелева, Мікалая Матукоўскага з яго "Мудрамерам". У савецкі час беларуская фантастыка была не выдатнага, але добрага ўзроўню. Пасля вяртання яна нават перажыла кароткі росквіт — пачалі выходзіць кнігі, якія вельмі хутка раскупляліся, з'явіліся новыя імёны, часопісы адводзілі пад фантастыку старонкі, далі магчымасць друкавацца пачынаючым аўтарам. Некаторы час беларускае літаратурнае жыццё гэтай плыні фарміравалася вакол часопіса "Фантакрым" Яфіма Шура і выдавецтва "Эрыдан" Аляксандра Патупы. Але потым усё прышліла і фантастыка знікла з выдавецкіх планаў і з прылаўкаў кніжных крам. Мне давялося знайсці толькі дзве кніжачкі Юрыя Юлава, выданыя яшчэ ў 1999 годзе тыражом у тысячу асобнікаў, ды дзякуючы літаратуры накіталт "Залатой дзілы".

Фантастыка заўжды была літаратурай прыбыткавай, і зарабіць грошы на ёй можна было заўсёды. Гэта хутка зразумелі ў Расіі, дзе, таксама пасля некаторага спаду, калі выдавалі толькі замежную фантастыку, зноў пачалі падтрымліваць сваю, зразумелую і бліжэйшую чытачу. Як вынік, там узнікла магутная выдавецкая індустрыя, сотні новых аўтараў і серый, накіталт "Фантастычнага баевіка" выдавецтва "Альфа-кніга" ці "Зорнага лабірынта" "АСТ". На змену старэйшаму пакаленню братоў Стругацкіх, Кіра Бульчова, Дзмітрыя Біленкіна, Валзіма Шэфнера, Ільі Варшаўскага прыйшло новае пакаленне пісьменнікаў-фантастаў. Прызнанымі лідарамі сярод іх з'яўляюцца Сяргей Лук'яненка, Нік Пярумаў, Макс Фрай, Генры Лаян Олді, Вячаслаў Рыбакоў.

Прычым, такі буйны росквіт фантастычнай літаратуры характэрны не толькі для Расіі, але і для ўсх астатніх славянскіх краін. Так на Украіне сярод вядучых фантастаў можна назваць імёны Марыны і Сяргея Дзячэнкі, Уладзіміра Васільева. У Польшчы стаў жывым класікам Анджей Сапкоўскі. Латвія прадстаўлена Даліей Трускіноўскай і Сяргеем Івановым. З беларусаў тут магу ўспомніць толькі сааўтараў Юрыя Брайдэра і Мікалая Чаловіча.

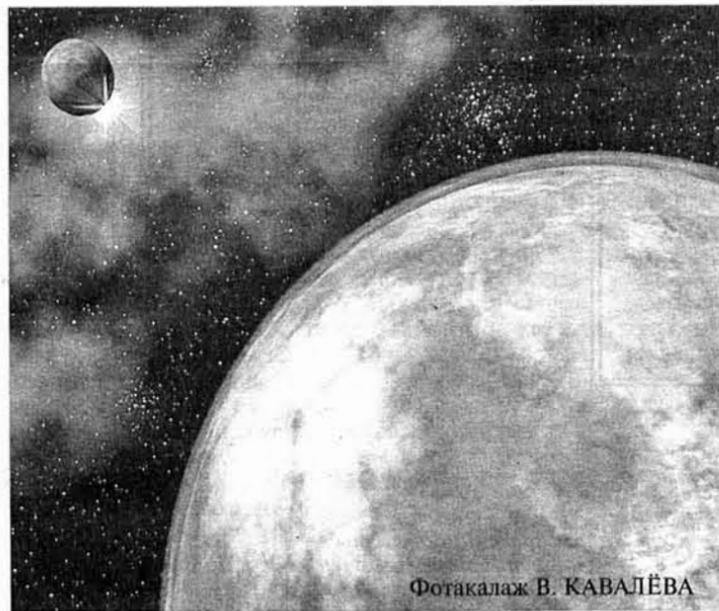
Першай іх публікацыяй быў "Парушалынік" (1983 г.). Раней створаныя апазданні аб'яднанія ў зборніках "Пасёлак на краі Галактык", "Пекла на Венеры". Вядомасць дзеду пісьменнікаў прынеслі "Тэлепатычнае ружо" і "Евангелле ад Цімафея". Апошні раман быў уключаны ў двухтомны зборнік, які выйшаў у Мінску яшчэ ў 1994 годзе і разам з наступным "Клінікі максара" стаў пачаткам цэлага цыкла фантастычных твораў. Потым выйшлі кнігі "Паміж плахай і сякерай", "Трэскі плах", "Аскепкі сякеры", "Згубіцель максара", "Дысбат", "Жыццё Косці Жмуркіна, ці Геній зланораўнага каханя" (2001 г.). Сааўтары атры-

малі прызнанне ў Расіі — абодва сталі членамі Літаратурнага журы прэміі "Вандрунік", лаўрэатамі жанравых прэміі "Меч Руматы" — 1999 (героіка-рамантычная, прыгодніцкая фантастыка), "Меч у люстэрку" — 2003 (альтэрнатыўна-гістарычная фантастыка і фантастыка аб паралельных сусветах).

Там дзе растуць тыражы, кіпіць і каляфантастычнае жыццё. Праходзяць канвенцы — літаратурныя канферэнцыі па фантастыцы ("Раскан" у Маскве), фестывалі ("Аэліта" ў Екацярынбургу, "Зорны мост" у Харкаве). Уручаюцца прэміі: "Бронзавы смоўж" — асабіста ад Барыса Стругацкага, "Бяляўская прэмія" і шмат іншых. (У нас жа на Беларусі апошні такі фэст "Эрыдан" адбыўся аж у 1989 годзе). На канферэнцыях, акрамя сустрэч з вядомымі пісьменнікамі, праходзяць майстар-класы, семінары, практыкумы. Тут жа прысутнічаюць выдаўцы, літаратурныя агенты, крытыкі, бібліяграфы, перакладчыкі і мастакі, дзеячы кіно і тэлебачання, так ці інакш звязаныя з фантастыкай. Існуе нават та-

стагоддзе Фокс", у Галівудзе ідуць здымкі "Ваўкалава" паводле твора Марыі Сямёнавай. А Беларусь зноў аказалася ў баку ад працэсу!

Вы спытаеце: ну і што тут такога, навошта ўвогуле нам патрэбна свая фантастыка, цяпер жа жывём без яе, і нічога? Тым больш, што пасля Жуля Верна і Аляксандра Бяляева яна ўжо не адкрывае будучае. Нікому з класікаў нашай і замежнай фантастыкі не ўдалося прадказаць стан цяперашняга Сусвета, за выключэннем некаторых тэхнічных дэталей. Так, сёння фантастыка больш адлюстроўвае ўяўленне аўтара аб сучаснасці — яго настрой, летуценні, памкненні, захапленні, жаданні. Але мы і так ужо, у нейкім сэнсе, жывём у будучыні — XXI стагоддзе заўсёды было ўлюбёным месцам дзеяння шматлікіх пісьменнікаў-фантастаў. І цяпер псіхалагічная фантастыка, якая дае магчымасць паглядзець на знаёмыя рэчы па-новаму, папулярная. Фантастыка дапамагае абагульніць набыты чалавечым вопыт. Нават калі аўтарам кіруе жаданне адзіці ад цяжкіх і склала-

Фотакалаж В. КАВАЛЁВА

кое паняцце, як "фэндом" — нефармальнае супольніцтва фанаў фантастыкі. Узнікла і існуе з савецкага часу асабліва культура ўнутрыфантастычнага жыцця, якая пачалася з таго, што аматары фантастыкі падзяляліся на прыхільнікаў Стругацкіх або Івана Яфрэмава. Час ад часу гэтыя калібратурныя страсці выліваюцца і на старонкі твораў, дастаткова нагадаць штогоднюю прэмію "За лепшае збойства Сямецкага". Ёсць часопісы, прысвечаныя фантастыцы: "Калі", "Зорны шлях", "Поўдзень, XX стагоддзе", "Наша фантастыка".

Інтэрнет таксама даўно ўжо асвоены аматарамі фантастыкі — пісьменнікі размяшчаюць на сваіх сайтах старонкі апазданняў, абмяркоўваюць іх з чытачамі, маюць зносіны са сваімі прыхільнікамі на форумах.

Пачала ў Расіі праяўляцца агульнасусветная тэндэнцыя да экранізавання казачна-фантастычных эпапей, такіх, як "Уладар Колцаў" і "Гары Потэр" — там ужо здымаюць свой серыял "Начны дзор" (трохі "хворы" на маральны дальтанізм), трэці фільм якога будзе зроблены на кінастудыі "XX

ных праблем у свой выдуманых свет, даючы тую ж магчымасць і чытачу, туды пераносяцца думкі і клопаты дня сённяшняга. Так што ён — толькі працяг існуючага. Праз дзесяць — дваццаць гадоў пісаць будучы пра тое, што будзе хваляваць і цікавіць на той час... І толькі ў тым выпадку, калі аўтар піша пра сапраўды патрэбнае людзям, — тады яго прадказанні збудуцца раней ці пазней.

Будучы не робіцца па заказе, нават па дзяржаўнаму, яно ствараецца агульным намаганнем, складаецца з нашых думак і спраў.

Пакуль жа, здаецца, што нам на Беларусі ўжо нічога не трэба, няма пра што марыць, фантазіраваць... У выніку — мы павінны ісці ў будучыню па шляхах, пракладзеных уяўленнем замежных, пераважна расійскіх фантастаў. Між тым, уласная фантастыка — гэта крокі да ўласнай будучыні. А пакуль што фантастычнага зашмат толькі ў бюракратычных справах і статыстычных выкладках — час фантазмагоры і творчай выдумцы вярнуцца ў літаратуру...

Мікалай ХІМАРДЗІН

Сучасная фантастыка мае шмат напрамкаў і плыняў. Калі карыстацца навуковым апаратам, распрацаваным у савецкія часы, то можна вылучыць з іх тры:

сацыяльна-філасофская фантастыка;

навуковая фантастыка;

навукова-прыгодніцкая фантастыка.

Сёння мы маем і цалкам прыгодніцкую плынь, дзе навуковая аснова проста не прадугледжваецца, але гэты жанр і ў беларускай, і ў рускай, і ў сусветнай фантастыцы вырас з лепшых узораў менавіта фантастыкі навукова-прыгодніцкай.

Разглядаючы сучасны этап развіцця жанру ў сусветнай прасторы, мы заўважым шэраг адметных рысаў, характэрных не толькі, а галоўнае, не толькі для беларусаў, колькі для замежных аўтараў. На жаль, фантастыка дэманструе нам самыя палюхайчыя варыянты будучыні.

Дарэчы, у савецкія часы, калі навуковая фантастыка была прадуктыўным жанрам, шмат гаварылі пра прагнастычную функцыю фантастычнай літаратуры. Пісьменнікі распрацоўвалі магчы-

рожка", "Не забывай пра дом свой, грэшнік" класіка беларускай фантастыкі Васіля Гігевіча. Але, на жаль, на Беларусі фантастыка страчвае пазіцыі. Гэта пры тым, што і раней яна не была ў нас жанрам прадуктыўным і значна саступала, напрыклад, гістарычнаму раману.

Першы беларускі фантастычны раман "Шосты акія" Міколы Грамыкі цяпер многімі расцэньваецца як найвышэйшы элемент навуковай фантастыкі, але гэты элемент навуковай фантастыкі твораў і не можа разглядацца як недахоп.

Сённяшні дзень дае аўтарам фантастыкі вельмі шырокую перспектыву. Папершае, сучасная навука мае не адзін прыярытэтны кірунак, а некалькі. Кожны можа адшукаць тое, што найбольш яго цікавіць: мікраэлектроніка, механіка, новыя крыніцы энергіі, генныя тэхналогіі. Не страчваюць актуальнасці касмічныя падарожжы, апісанні іншых планет. Па-другое, жанравая картэна сучаснай фантастыкі вельмі разнастайная. Аўтар можа абраць на свой густ лубы з вялікай колькасці жанраў і кірункаў.

Першай з модных плыняў даводзіцца назваць кіберпанк. Гэта апісанне звыш-

Чакаючы непазбежнага

мыя варыянты наступстваў пэўных навуковых адкрыццяў ці сацыяльных змен. Усе прагнозы, якія мы атрымліваем ад сучасных фантастаў, на жаль, адмоўныя. І ў будучым пісьменнік чакае толькі катастрофу.

Нам падаецца сёння, што фантастыка савецкіх часоў, ізалягаваная і залішне аптымістычная, асвятляла пэўныя сацыяльныя ўстаноўкі. Мы атрымліваем савецкіх фантастаў як рамантыкаў — у лепшым выпадку. Многія іранізуюць з тых пісьменнікаў, але яны стварылі, бясспрэчна, вельмі разнастайную картэну будучыні. І сярод гэтых варыянтаў постапакаліптыка займала апошняе месца. Мы мелі шэраг варыянтаў і станоўчых, і адмоўных.

Сучасная фантастыка зайшла ў тулік. Нашы шансы абмяжоўваюцца некалькімі варыянтамі апакаліпсісу. Шчаслівы канец стаў адметнай рысай "несур'ёзнай літаратуры" — прыгодніцкай фантастыкі і фэнтэзі.

Дарэчы, пра "несур'ёзнасць" пэўных жанраў: тая літаратура, якая карыстаецца попытам, псіхалагічна запатрабаваная. І калі людзі жадаюць збегчы ад рэальнасці ў іштучны свет, у мінулае, у невядому далёкую будучыню або ў паралельную рэальнасць, — гэта праблема псіхалагічнай атмасферы сусветнага грамадства, а не густу чытачоў ці аўтараў.

Фантастычная літаратура павінна спалучаць эстэтыку, мастацкія ўласцівасці і сур'ёзныя навуковыя веды. Сапраўды, пра якую б далёкую будучыню не ішла гаворка, а законы фізікі не маюць адмяніць ці перагледзець. Калі аўтар не лічыць патрэбным звярнуцца да фантазіі з навуковымі фактамі, атрымліваецца нешта кіпталу амерыканскага комікса. Сапраўды, дзіўна, калі, згодна амерыканскай фантастычнай традыцыі, чалавек набывае звышздольнасці дзякуючы радыяцыі ці атрутным рэчывам. Дарэчы, калі казаць пра сур'ёзныя пісьменнікаў-фантастаў, то многія з іх маюць тэхнічную адукацыю.

Майстэрства псіхалагізму мае для пісьменніка-фантаста такое ж значэнне, як і для лубога іншага майстра слова. Між іншым, сучасны заняпад жанру кіберпанк, які назіраецца цяпер на Захадзе, звязаны менавіта з тым, што пісьменнікі, занятыя апісаннем тэхнічных падрабязнасцей віртуальнага свету, забывалі пра характары і матывы сваіх герояў. Прымітыўны баявік з узгадкамі высокіх тэхналогій не захапляе чытачоў так, як класічныя творы кіберпанка, кіпталу "Джоні-мнемоніка" або "Моно Лізы овердрайв" Уільяма Гібсана, дзе псіхалогія надавалася важнае значэнне.

Для беларускай фантастыкі характэрна якраз спалучэнне псіхалагізму, сацыяльна-філасофскага прагнозу і навуковай дакладнасці. Тут нельга не ўгадаць такія творы, як "Марсіянскае пала-

тэхналагічна будучыні (зноў-такі, песімістычна афарбаванай). Напрамак з'явіўся ў ЗША 80-х гадоў мінулага стагоддзя.

Як альтэрнатыва кіберпанку ўзнік жанр парапанк. Інакш кажучы, рэтрафантастыка. Аўтары парапанку абіраюць традыцыю Жуля Верна і Герберта Уэлса. Калі кіберпанк — царства электронікі, то парапанк — парэ.

Папулярным застаецца і жанр касмічнай оперы: надзвычай аддаленыя ў часе і ў прасторы прыгоды на касмічных караблях, падарожжы паміж галактыкамі. На першы план тут вельмі часта выходзяць псіхалагічныя асаблівасці, менталітэт прадстаўнікоў розных цывілізацый, якія агынуліся ў замкнёнай прасторы пасярод неабсяжнага космосу. Калі карабель надзелены іштучным інтэлектам і кіруе насельніцтвам карабля, то гэта ўжо Lexx. "Марсіянскае падарожжа" і "Карабель" Васіля Гігевіча — беларускія творы ў напрамку касмічнай фантастыкі.

Нельга не браць пад увагу і фантастычныя жахі: лепшым прадстаўніком жанру застаецца Стывен Кінг.

Рускія фантасты XX стагоддзя таксама сталі заснавальнікамі некалькіх жанраў фантастыкі.

Турбарэалізм. Гэта фантастыка на мяжы з постмодэрнізмам. Не аддаленае будучае, а альтэрнатыўная сучаснасць. Рускі крытык С.Беражны адносіць да турбарэалізму В. Пелевіна, Э.Геваркяна і А.Сталірова. Пра турбарэалізм можна меркаваць паводле рамана В. Пелевіна "Чапаеў і Пустэча", дзе ўзаемадзейнічаюць некалькі паралельных рэальнасцяў персанажаў твора.

Школа братоў Стругацкіх некалі зрабіла сапраўдны фурор у свеце фантастыкі. Не звышчалавек будучыні, не супергерой, а чалавек, псіхалогія і мараль якога амаль не адрозніваюцца ад нашых сучаснікаў, і існуе ён у жорсткім свеце, таксама падобным да сучаснага, але аб'яўжараным новымі канфліктамі. Гэты кірунак вельмі сучасны, запатрабаваны і сёння.

Школа Яфрэмава ўзнікла на палставае захапленні творам "Туманнасць Андромеды" — прыклад фантастыкі сацрэалізму ў самым лепшым сэнсе гэтага слова.

Можна іранізаваць з камуністычнага падафу яфрэмаўскай фантастыкі, але пакажыце мне хоць адзін твор пра іштучную будучыню рынчанага грамадства, утопію пра бесканфліктнае суіснаванне алігархаў і жабракоў. Не трэба забываць і пра тое, што ў сучаснай фантастыцы, калі яфрэмаўскі кірунак амаль сышоў на нішто, не стала і аптымістычных апісанняў будучыні. Ды і паняцце "герой" усё аддаляецца ад першапачатковага значэння гэтага слова.

Марыя ШАМЯКІНА

Аксана СПРЫНЧАН

ПЯЦЬ, СЕМ І ЗНОЎ ПЯЦЬ...

Хоку-паэма Лысай Гары

1.1 Муха на дачы звініць восеньскім сумам. Чуецца хоку.	2.1 Сноп жыта стаіць у хаце. Прыгадала "Жняю" Купалы.	3.1 У ракушцы попел ад цыгарэтаў; высахла мора.
1.2 Жоўтае лісце ў сажалцы замест жабак. Вецер крумкае.	2.2 Гушчу ад кавы з цукрам вожык спрабуе. Смачнага лёсу!	3.2 Вясёлка ў небе па-восеньску прыгожым. Мёрзлыя астры.
1.3 Цень ад матылька на цэлыя тры радкі. Хоку чытаю.	2.3 На хрызантэмах жоўтае лісце вішні вось-вось узляціць.	3.3 Жоўтая восень. Елкі пазелянелі. З зайздасцю вечнай.
1.4 Зязюля села ў рукі старой. Год назад муж памёр. Душа?..	2.4 Яшчарка ў тазе плавае. Прыгледзела- ся – нежывая.	3.4 У кастрычніку дождж цыганскі, як летам; змывае шэрань.
1.5 Пара ад кавы падумаецца ў неба; хмарка цямнее.	2.5 Птушка прысела на дрэва. Апошні ліст расправіў крылы.	3.5 Пяць, сем і зноў пяць... Над Лысай Гарой свеціць сузор'е Хоку.
	2.6 Працягвае мне далоні свае восень, халодны поціск.	
	2.7 Жоўты ліст кладу ў пажаўцелую кнігу. Безназоўнае...	

У кнізе "НЕТРЫ" праз выяўленчыя сродкі графікі мастака Міхася Барздыкі і жывапіс паэтычнага слова Міхася Башлакова раскрываецца непаўторны вобраз Беларусі — хараство яе прыроды, шляхоў і абсягаў, багаты свет міфалагічных уяўленняў, — усё тое, што знаходзіцца ў нетрах старажытнасці, з'яўляецца вытокамі народнай мудрасці і памяці, светапогляду і свядомасці, гонару беларусаў.

Жыццёвыя назіранні, непрыязныя адносіны аўгара да алмоўных з'яў у грамадскіх сферах і паводзінах людзей склалі змест кнігі гумару і сатыры "Званочак і цюльпан" Барыса Бележэнкі, у якой пісьменнік крытычна ставіцца і да сябе самога.

Паэтычны зборнік Аляксандра Клачкова "Тэатр жыцця" складаецца з трох частак: "Дзеі ў прыродзе", "Дзеі між людзей", "Дзеі мінулага". Як пішацца ў анатацыі да кнігі, яе творам уласціва "лірычна-філасофская тэматыка са спробамі асэнсавання рэчаіснасці".

У кнігу Навума Гальпяровіча "Голас і рэха" ўвайшлі вершы розных гадоў: і напісаныя апошнім часам, і надрукаваныя ў папярэдніх выданнях. Іх аб'ядноўвае мелодыя кахання, любові да роднага краю, надзеі і веры. Гэта своеасаблівая споведзь душы сучасніка, шчырая і пранізлівая нота ў адвечнай песні Сусвету.

"Колькі б занатаваў я ў такой вандроўцы найцікавейшых сустрэч! З людзьмі, з зямлёй, з памяткамі нашай вялікай гісторыі, з даўно зарослымі дзікім лубінам ды дурнап'янам, але цупкімі сцяжынкамі і сцяжынкамі, дзе сярод іншых людскіх следоў пашукаўся б і след Паэта", — піша Кастусь Цвірка ў кнізе "Камяні тых сядзібаў". Тут разам з аўтарам чытач можа прайсці шляхамі паэтаў XIX стагоддзя: Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Тамаша Зана, Яна Баршчэўскага, Талэвуша Лада-Заблоцкага, Паўлюка Багрыма, Уладзіслава Сыракомлі, Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча.

Алена ЧАРНУХА

Апошні дзень Масленіцы

Пара прыйшла — снягі ў знямозе.
Апошнія завеі стогнуць ціха...
Знябуйся вецер на глухой дарозе —
Няма ў ім сілы разгуляцца ліха.

Спяшаюся прайсціся я на снезе,
Да матылькоў гуллівых дакрануцца,
Аж раптам бачу, як снягір на бэзе
Упрошвае зіму ізноў вярнуцца.

Спявай, зіма! Смугою разрастайся!
Ды не хавай самоту векавую.
І ведай, што люблю тваю тугу я.
Ты да мяне не раз яшчэ вяртайся!

Не першы раз блукаю я на лесе,
Не першы раз шукаю цішыню,

Не першы раз жыццё сваё закрэсліваю
І бараню яго не ўпершыню. —

Выратавання нечаканы подых
Падхоплівае зноў — нясе, нясе...
І я губляю сон, а потым... потым
Бягу к табе па выспелай расе!

Пачуй маё вяртанне, быццам рэха!
Гукні яшчэ, ціхусенька гукні.
Пабудзь маім дыханнем, болям, смехам
І возерам бяздоннай цішыні

Адно імгненне — доўгае імгненне...

Каля ляснога манастыра

На узвышшы баравым
завіняць званы...
І праб'ецца гучны звон
праз гушчар лясны.

Праз аблокі, праз смугу,
праз стагоддзю жар. —
І запаліць над Зямлёй
дзіўнай сілы шар!
Разгадае гэты цуд

мой малы сыноч.
К сонцу ручкі ўзнясе,
быццам матылёк —
Защабечуць вочкі так
зырка, бы агонь.

Па-над борам зіхаціць
запаветны звон...

2005 г., вёска Барань

Голас дрэва

І мяне — пара...
Пара скідаць лісты —
нагойдаліся! — прагне час спакою —
вось і маўчу, калі кранаеш ты
галінкі нецярпліваю рукою.

Пасыплецца на ціхі дол лісце...
Не знойдзеш у вачах маіх журбы.
Народзіць Неба новае жыццё
і раскідае сноў былых клубы.

Доўга вецер шукаў цішыню...
Сонны ліст абрываў, шамацеў
і шчыпаў свайго сэрца струну,
быццам выказаць нешта хацеў.

Мовай шчырай шаптаў зноў і зноў...
Ды маўчала ў адказ цішыня —
ў даліне блукаючых сноў
шызай птушкай кружыла яна.

Вырвай вецер няўхільны шэпт —
Мой апошні шэпт — развітанне,
Бо апошнім было вяртанне —
Заціхае жыццё пакрысе...

Сіні позірк сваіх вачэй
Пакідаю бясконцай ночы.
Не спыняй, не глядзі мне у вочы —
Адрачыся ад іх хутчэй!

Я ракою ў нябыт бягу.
І насуперак зорнай сіле
Пакідаю ў жыццёвым іле
Незямную сваю тугу...

На вулчцы-аднабочцы паміж сядзібамі Бандарцоў і Шамехіных — невялічкая пустка, парослая крапіваю, маліннікам і чыстасцелам. Ля дарогі — спаранелы зруб закінутага калодзежа і старая бяроза з абвіслым голлем.

Люда нібы праз сон памятае, што некалі тут стаяла хата. Перад хатаю — агародчык, у якім палымнелі вогненна-аранжавыя кветкі з карычневымі крапінкамі на буйных, закручаных у пругкія кудзеры пялёстках. У Маркавічах і называлі гэтыя кветкі кудзерамі, а найчасцей — царскімі кудзерамі.

Яшчэ Люда памятае, што ў той хаце яе частавала мёдам прыгожая чарнавокая жанчына, а за сталом сядзеў чалавек у кашулі-вышыванцы і прыязна ўсміхаўся Людзе.

Успамінаеца ёй і спякотны летні дзень, калі ад суседскай хаты ад'язджаў вялізны грузавік, а ў кузаве на вузлах з дамашнім скарбам сядзела тая чарнавокая жанчына і плакала.

У хуткім часе хату разбурылі, і Людзе вельмі шкада было асірацелага агародчыка з атапанымі царскімі кудзерамі. Яна хадзіла па агародчыку і выбірала з пазушак знявечаных сакаўных сцяблін чорныя бубачкі насення, каб потым пасадзіць іх каля свайго дома.

— Мама, а куды яны паехалі?! — пыталася Люда ў сваёй маці.

— Далёка-далёка, дачушка, — гаварыла маці і выпірала павільгатнелыя вочы.

— А чаму?

— Я табе потым раскажу.

— А калі потым?

— Калі падраснеш, добра?

Міналі гады. Разоў колькі Люда спрабавала даведацца пра лёс былых суседзяў, але маці кожны раз пераводзіла размову на што-небудзь іншае, і Люда паступова спыніла распыты.

Яна скончыла школу, інстытут, займела сям'ю і пасялілася ў горадзе. Аднойчы, прыехаўшы да маці, Люда заспела ў доме гасцю — высокую, немаладога веку жанчыну. На нейкае імгненне ёй падалося, што яна ўжо некалі сустракала гэтую жанчыну, але дзе і калі?! Толькі пасля таго, як гасця, пацалаваўшы маці, пайшла, з сутоння Людзінай памяці, нібы бліскавіцаю высечаная, выплыла карціна далёкага дзяцінства: вогненна-аранжавыя кветкі ў агародчыку пад вокнамі і прыгожая чарнавокая жанчына, што частавала яе мёдам.

— Так, дачушка, гэта яна, колішняя наша суседка Вольга. Я і не спадзявалася, што мы калі-небудзь убачымся. Яна ж зарок давала, што ніколі больш нагі яе ў Маркавічах не будзе. Можна, прадчуванне якое ў яе. Гады нашы такія, што пара ўжо...

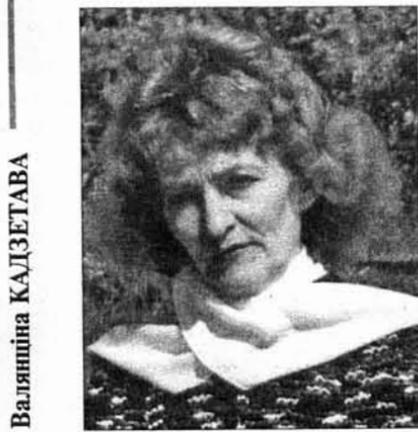
Маці памаўчала, можа, чакала, што дачка прырэчыць пачне: маўляў, ну, якія яшчэ твае гады, мама? Не дачакалася сусядзельных слоў. Уздыхнула скрушліва і працягвала:

— Мы з Вольгаю сяброўкамі былі. І муж у адзін год пайшлі. Я за твайго татку, а Вольга — за Сяргея Корбута. Мужам нашым, як і нам з Вольгаю, яшчэ і па васемнаццаці не споўнілася. Мы ахвотна пабегалі б яшчэ па гулянках, полечку патанчалі б "на тачку" ля чыйго-небудзь двара. Але ішла вайна. Вайна нас і пажаніла. Ты не здзіўляйся, Людэчка: многія з маладых так ад Нямеччыны ратаваліся. Вывозілі туды нашу моладзь у парабкі да баўэраў. А жанатых не бралі. Чаму? А хто яго ведае.

У нас немцы не вельмі доўга стаялі. А брыдкія ж былі! Ходзяць расхрыстаныя, з закасанымі па локці рукавамі і прылюдна "газы пускаюць". Ды яшчэ ржуць, як жарабцы стаенныя. Ніякага сораму. От табе і культурная нацыя! Хтосьці з мужчын, з тых, хто яшчэ ў першую вайну з германцамі біўся, то казаў, што ў іх завядзёнка такая, і яны адно аднаму пры гэтым здароўя жадаюць. А мне дык не вельмі верыцца. Проста яны нас за людзей не лічылі. Праўда, нікога з вяскоўцаў спачатку не чапалі. І былі такія, што нават цукеркамі дзяцей частавалі. А самі брындалі па хатах, яйкі збіралі, малако, сала: "Матка, яйкі, шпик, млека". А неўзабаве пажэрлі ўсіх курэй і кабаню.

Аднойчы ранічкаю, не паспела яшчэ як след развіднець, сагналі ўсіх да клуба. Там пад старой грушай-дзічкаю нерухома ляжаў мужчына ў цывільнай вопратцы.

Амаль кранаючы ягоны твар, звисала з грушавага сука вяроўка. Але гэта я толькі так гавару "твар". Твару ў чалавека не было. Быў толькі белы-белы лоб пад каротка стрыжанымі русымі валасамі, а ніжэй —

Валяшкіна КАЛДЕТАВА

Царскія кудзеры

Апавяданне

суцэльнае крывавае месіва. На грудзях шыльдачка з надпісам: "Я партызан". Партызан? Як і чаму ён апынуўся тут? Ля нашай вёскі партызанаў не было. Хадзілі чуткі, што ў Каранёўскіх лясах стаіць атрад нейкага бацькі Андрона, але ж да Каранёўкі кіламетраў дваццаць, калі не болей.

Потым ужо, пазней, стараста наш, Максім Жукаў, гаварыў, што партызан той у разведку прыйшоў, трапіў у засаду, а калі зразумеў, што яго хочуць узяць жывым, стрэліў сабе ў твар. Хутчэй за ўсё, тутэйшы ён быў. Мо, з Грушаўкі ці з Нівак. Вось і баяўся, што хто-небудзь пазнае яго і немцам данясе. Тады ўсю сям'ю яго вынішчаць. А ўвогуле, хто яго ведае, як яно на самай справе было.

Адзін з немцаў, афіцэр, даўгалыгі такі, лупаты, падышоў да вяскоўцаў і тышнуў пальцам у старога Міхалю:

— Ком цу мір!

Міхаль выйшаў, сцягнуў з галавы чорны картуз-васьміклінку. Немец грэбліва адтапырыў губу, кінуў спачатку на партызана, потым на вяроўку:

— Партызанен капут! Ты — вешай!

Міхаль таптаўся на месцы, штосьці мармытаў. Можна, маліўся?

— Вешайт! — зазваваў немец і піхнуў Міхалю ў спіну.

Міхаль прыклаў рукі да грудзей і ўмольна зірнуў на немца:

— Пан афіцэр, ён жа мёртвы. Навошта ж вешаш? Мёртвы ён!

Афіцэр выхапіў пісталет, прыцэліўся:

— Вешайт! Шнэль! Айн, цвай...

Міхаль пахітаў галавою:

— Не...

— Драй! — крыкнуў немец, і Міхаль паваліўся на шэрую ад пылу траву. У натоўпе загаласілі.

— Ты! — у гэты раз афіцэр паказаў на Сяргея Корбута.

Той задрыхаў, бы ў ліхаманцы, але з месца не зрушыўся. Двое гітлераўцаў з аўтаматамі вышмаргнулі Сяргея з натоўпу і, штурхаючы, падвялі да афіцэра.

— Вешайт! — загадаў афіцэр.

Сяргей вачыма адшукаў Вольгу, перавёў позірк на мёртвага Міхалю і ледзьве чутна прамовіў:

— Не.

І ўжо гучней па-іхняму, па-нямецку:

— Найн.

Немец ускінуў руку з пісталетам:

— Айн, цвай...

Спалатнелы Сяргей няпэўнымі крокамі пасунуўся да грушы...

Можна, ён Вольгу пашкадаваў ды дзіця сваё, яшчэ не народжанае, але ўжо жывое (Вольга тады першындцам сваім хадзіла), а можа, проста спужаўся — сам жа яшчэ амаль дзіцём быў.

Праз два дні немцы спешна пакінулі вёску. Толькі тады таго пакутніка пахавалі на ўскрайку нашых могілак. А магілку пачалі называць Партызанскай.

Ну, а потым Сяргея і яшчэ з дзесятка маладых хлопцаў забралі на фронт. Вярнуліся толькі трое: наш бацька, Рыгор Міхальцоў і Сяргей Корбут. А тыя ўсе палеглі на чужой зямельцы.

Гады праз тры пасля вайны раптам пачалі цягаць Сяргея: нехта напісаў "куды трэба" пра выпадак з партызанам. Гаварылі, што пасадзяць Корбута. Вольгу шкадавалі. У яе тады ўжо двойка дзяцей была, ды і бацькоў нядаўна пахавала — у адначасе памерлі. Як жа, маўляў, яна адна з дзецьмі гаварыць будзе? І Сяргею спа-

можа, не зразумееш мяне, але не судзі. Дык вось, тая "адна" перад табою сядзіць. Я, гэта я ва ўсім вінаватая. Пасварыліся мы з Вольгаю. Праўда, калі-нікалі і раней паміж намі сутычкі здараліся — усякае бывае, калі шмат гадоў жывеш двор у двор. Але ж ніколі мы адна на адну доўга крыўды не трымалі. Ці ж варта варагаваць з-за такой дробязі, як стаптанае бязглуздымі курамі каліва цыбулі, або чарка, налітая хвораму на пахмелле суседу ўпотаікі ад ягонай "змяюкі, якая ніколучкі не спачувае"? І тады пачалося ўсё з дробязі. Віцька наш панадзіўся дражніць Вользінага гусака. Вольга і ўшчувала яго, і вушы гразілася надзеці, а яму хоць бы што. Ну і ўрэшце рэшт чаго дамагаўся, на тое і нарваўся: раззлаваны гусак балюча ўшчыкнуў падшыванца за нагу. Віцька загаласіў і пабег па вуліцы. А гусак, відаць, наважыўся як след разлічыцца з крыўдзіцелем і кінуўся наўздагон. Віцька азірнуўся і заверашчаў так, нібы на яго лінулі варам. Ну, я выскачыла, схопіла кій

чувалі: ці такая ўжо вялікая яго віна? Ну, адмовіўся б ён, забілі б, як Міхалю, а потым другога, трэцяга. Усіх бы перастралілі. А можа б, і яшчэ горш: пазаганялі б у склад калгасны ці ў канюшню, ды і падпалілі. Учынлі ж такое ў Займішчы. Нават дзетак не пашкадавалі. Вось і выходзіць, што ён, сябе зганьбіўшы, людзей ад смерці выратаваў. І за гэта яго — у турму! Але пацягалі-пацягалі Корбута ды і перасталі. Хто казаў, што адкупіўся ён, хто сцвярджаў, што заслугі баявыя дапамаглі: два ордэны меў ён і медалі. Як бы там ні было, але пакінулі Сяргея ў спакоі. Вось тут і пачалося... Тыя ж, хто спачуваў ды шкадаваў, цкаваць пачалі. І Сяргея, і Вольгу. Варта было яму ці ёй у размову якую слова ўставіць, тут жа па вачах: "Раскажы лепш, як ты партызана вешаў". "Ты ўспомні, як мужык твой з мёртвага знушчаўся". І мянушку Сяргею прыляпілі — Юда. Можна, ад зайздасці тое было — вельмі ж зладна жылі яны. Ды і заможна па тым часе. Нават пчол трымалі. Сяргей гаспадарлівы быў і на гарэлку асабліва не квапіўся. Хату яны сваю падрамантавалі, сад пасадзілі. Жыць бы ды радавацца, але былыя калгаснікі не сунімаіся. Зноў пісалі, і зноў Сяргея выклікалі ў раён, зноў дапытвалі.

Зайшла я аднойчы да іх, а Вольга слязьмі абліваецца. Ледзьве супакоіла яе.

— Ведаеш, Танечка, — сказала яна, — сёння майго Толяка з выгана прагналі: "Ідзі адсюль, фашыст, гуляй у хованкі са сваім бацькам Юдам". І твой Віця там быў. Бачыш, ужо і дзіцей настроілі. Калі б можна было, пайшла б я ў свет белы. Можна, пагаварыць з Сяргеем ды і сапраўды з'ехаць?

Я адгаворваць пачала:

— Ну, куды ты паедзеш? Тут у цябе свой вугал. Тут уся твая радзінка да трэцяга калена пахаваная. Кожнае дрэўца, кожная купінка табе тут знаёмая. А гэтыя. Пабрэшучь-пабрэшучь і перастануць. Пацяргні.

Не ведаю, ці то я пераканала яе, ці сама яна абдумалася, але больш пра тое гаворкі не пачынала.

Можна б, і не з'ехалі яны, калі б не адна тут...

Вольга яе сяброўкаю сваёю лічыла, усім, чым магла, з ёю дзялілася, а яна...

— Не, калі ўжо раскажаш, то ўсё раскажу, мо, лятчэй мне стане. Толькі ты не судзі мяне, Людэчка. Ты маладая яшчэ,

і кінулася ратаваць сыночка. А пакуль Вольга выйшла на вуліцу, усё ўжо скончылася: распластаны гусак, нежывы ўжо, ляжаў на брудным пяску, а Віцька стаяў воддаль і пераможна ўсміхаўся. Вольга як убачыла такое, дык аж захлынулася ад абурэння:

— Ты што ж гэта нарабіла, малахольная?!

Такі гусак бегаў, а ты мне яго перавяла!

— А я і так злосцю кіпела, а тут яшчэ — на табе! — малахольная!

— А туды твайму гусаку і дарога! Ён мне ледзьве дзіцёнка не знявечыў, дрэнн гэтакая! Яна мне:

— Ну, а Віцька твой не дрэнн? Сабачанё ў Мінкавых хто забіў? І куранят маіх усіх падушчыў бы, калі б на той момант у двор не выйшла. І да гусака колькі ўжо часу сляпіцаю лез. Ты б падумала, што з яго вырасце. Мо, хуліган які.

Ну тут мяне і ўвогуле "панесла":

— Не твой, паскудніца, клопат, што з яго вырасце. Вырасце! І людзей па грушак развешваць, як некаторыя, не будзе! Што, ты вочы вырачыла? Калі вы са сваім Юдам забыліся, дык людзі напамінаць. І вам, і ўнукам вашым, і праўнукам!

Чаго-чаго, а гэтага Вольга ад мяне, сяброўкі сваёй, не чакала. Ды я і сама яшчэ нейкую хвіліну назад у заклад пайшла б, калі б хто сказаў, што ТАКОЕ саскочыць з майго языка. У думках я ўжо ляла сябе апошнімі словамі, хацела павініцца перад Вольгаю, але зірнула ў яе скамянелы твар і зразумела: позна.

Корбуты з'ехалі недзе праз паўгода. Да самага апошняга дня і Вольга, і Сяргей рабілі выгляд, што не заўважаюць мяне. Хату іхнюю "на знос" купіў нейкі чалавек з Усохаў.

А ў наступнае лета перасталі цвіці на Партызанскай магіле царскія кудзеры. Упершыню за ўсе пасляваенныя гады. Толькі тады здадалася я, хто даглядаў тыя кветкі. Вяскою пайшла туды, сыпанула жменьку насення. Баялася, што за грэх мой не ўзыдуць там царскія кудзеры. Аж не — прыняліся, рассявацца пачалі. Магілку тую школьнікі цяпер даглядаюць. Але і да сённяшняга дня так ніхто і не ведае ні прозвішча, ні імя таго, хто там пахаваны. Партызанская магіла — і ўсё. На Радаўніцу нашы жанчыны вешаюць на сціплы помнічак вяночкі і кладуць на магілку пафарбаваныя ў аранжавы колер яйкі, цукеркі і пернікі. А кветкі там розныя цвітуць. І царскія кудзеры таксама...

АРТ-ПАЦЕРКІ

У сталіцы: (з імпрэзай у Жодзіне) прайшоў традыцыйны, VIII Міжнародны фестываль праваслаўных песняспеваў. Апроч харавых праграм, канцэртаў звонавай музыкі, конкурсных праслухоўванняў, ладзіліся і вечары духоўнай паэзіі, выстаўкі, відэапаказы. Крыху раней у Мінску па ініцыятыве БДФ і Акадэмічнай харавой капэлы імя Р.Шырмы пры падтрымцы гарадскіх органаў адукацыі быў арганізаваны Міжнародны харавы фестываль духоўнай музыкі "Табе пяём", скіраваны на юнацкую аўдыторыю. Самы розны рэпертуар — беларускія і заходнееўрапейскія духоўныя творы, царкоўную музыку — прадстаўлялі лепшыя дзіцячыя і маладзёжныя харавыя калектывы, у тым ліку сталічныя "Менка", "Пунсовыя ветразі", "Фэст".

З яркай манаграфічнай праграмай, прысвечанай 200-годдзю М.Глінкі, у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступіла яе салістка І.Шуміліна.

Народны артыст СССР Р.Янкоўскі ўзнагароджаны ордэнам Айчыны III ступені — за шматгадовую плённую працу і грамадскую дзейнасць, значны асабісты ўклад у развіццё беларускай культуры.

Сёння, 4 сакавіка, у Вялікай зале БДФ Акадэмічны сімфанічны аркестр РБ пад кіраўніцтвам А.Анісімава грае музыку нашага кампазітара-класіка Я.Глебава.

"Харошкі" рыхтуюць мюзікл? Пажыём — пабачым. Знакаміты Дзяржаўны фальклорна-харэаграфічны ансамбль пад кіраўніцтвам В.Гаявой працуе над

новым праектам, назва якога "Поры года". Гэта будзе не тэматычная праграма, а музычна-харэаграфічны спектакль, кшталту мюзікла, заснаваны на беларускім фальклоры, аўтэнтычным і аранжыраваным. Вялікая ўвага надаецца сцэнічным касцюмам, іх нацыянальнай беларускай адметнасці ў кантэксце новага часу.

С.ВЕТКА
Фота забяспечана аўтарам

"Арфей і Эўрыдыка". Прэм'ера Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра.

Міф пра легендарнага спевака Арфея не дае спакою творцам ужо не адно тысячагоддзе. Оперы, балеты, жывапісныя палотны і скульптурныя кампазіцыі ствараліся, ствараюцца і, пэўна, будуць стварацца на гэтую тэму ў будучыні. З тысяч твораў можна прыгадаць уражлівую маштабнасцю задуму оперу "Арфей і Эўрыдыка" ў пастаноўцы выдатнага рэжысёра У. Меерхольда і геніяльнага балетмайстра М. Фокіна, увасобленую на пачатку мінулага стагоддзя ў Санкт-Пецярбургу. Талды на сцэне адначасова знаходзілася больш як 200 выканаўцаў! І ўся гэтая маса рухалася: акцёры спявалі, гралі, танцавалі...

Вядомая ж рок-опера А. Журбіна ўпершыню была ўвасоблена ансамблем "Поюшыя гтары" ў 1975 г., а пазней пад тую фанэграму выконваліся балетныя версіі "Арфея і Эўрыдыкі" паводле харэаграфіі М. Баярчыкава.

Пераасэнсаваўшы і ў значнай частцы перарабіўшы пластычнае вырашэнне твора, які меў шумны поспех у 70-я гады на сцэнах многіх тэатраў СССР, балетмайстар-пастаноўшчык з Расіі Кірыл Шмаргонер, у свой час бліскучы выканаўца ролі Харона, прапанаваў мінскім артыстам новую, часам арыгінальную харэаграфію, развіў адметнасць характараў асноўных герояў, стварыў шэраг яркіх ансамбляў, дуэтаў, найскладаных варыяцый. Ён лічыць, што "ў аснове канфлікту ляжыць сутыкненне інтарэсаў у працэсе станаўлення творчай асобы артыста, выпрабаванне арэолам зорнасці, славы і грашыма. І тут славуцяга Агонь, Вада і Медныя трубы ператвараюцца ў міфічныя персанажы, якія імкнуцца з ўсяе сілы супрацьстаяць каханню ў вобразе Эўрыдыкі, дзеля Арфея згоднай пайсці на ахвяру..."

Такім чынам, стваральнікі рок-опера-балета зрабілі спробу сінтэзаваць сюжэтную лінію антычнай міфалогіі, авангардную рок-оперу савецкіх часоў і надзённыя праблемы сучаснай шоу-індустрыі.

Тое, што складае сутнасць падзеі, ляжыць у аснове лібрэта Юрыя Дзімітрына: гэта аповед пра сучасную рок-зорку Арфею, які шукае славы і багацця, выкарыстоўваючы для дасягнення сваёй мэты самае каштоўнае, што аддала яму Эўрыдыка, — песню, у якой "цэлае возера каханья". Калі ж герой, дамогшыся прызнання, цешыцца лізлівацю фанатаў, то ён страчвае свой дар.

Дзеянне спектакля развіваецца імкліва, нібы раскручваецца тугая спіраль. На сцэне бязмежа святла, колеру, спеваў, музыкі і танцаў. Усё ў жывым гучанні, усё натуральна, усё ўражвае... І хаця аўтары назвалі свой твор "рок-опера-балет", на першым плане стаіць зрокавае, мастацка-пастановачнае і пластычнае вырашэнне. Такім чынам, атрымліваем балет-оперу ў стылі рок.

Цудоўнае дэкарацыйнае афармленне пры хуткай змене колерава-светлавых акцэнтаў узмацняе эмацыянальнае гучанне спектакля. Умела і таленавіта арганізаваная сцэнічная прастора дазваляе артыстам свабодна перамяшчацца ў трох асноўных узроўнях, выкарыстоўваючы арыгінальна пабудаваныя маршы і праёмы, а таксама пад'ёмныя краты, якія служаць не толькі функцыянальна (па іх артысты маюць магчымасць жвава з'ехаць з верхняе пляцоўкі на сцэну), але і нясуць вобразна-мастацкую нагрукку (як брама ў іншы свет). Заднік сцэны ўпрыгожвае велічэзны

Усё-ткі антычная міфалогія — рэч загадкавая. І, як не чухай патыліцу, а цяжка адразу скеміць: навошта Арфей спускаецца ў пекла, калі Эўрыдыка атрымлівае асалоду ў райскіх шатах? Смела і арыгінальна адказалі на гэта пытанне стваральнікі рок-опера-балета "Арфей і Эўрыдыка" (музыка А. Журбіна) на мінскай сцэне. У тое не блізкае падарожжа выправіла Арфея сама ж фанабэрлівая Эўрыдыка. Там мае адбыцца саборніцтва спевакоў. Яна дорыць Арфею сваю песню і дае наказ словамі: "Ідзі! Ты павінен перамагчы і выйграць залатую ліру!" (Гран-пры конкурсу).

...І выйграць залатую ліру

залаты дыск зменлівага колеру, што танальна падтрымлівае драматургію.

Паводле слоў мастака Рамана Іванова, які афармляў спектакль: "Увесь працэс пабудовы дэкарацый, пошуку прасторавых вырашэнняў, уласна жывапісных работ зыходзіў з

Харэаграфічную партыю Арфея выконвае вядучы саліст балета Канстанцін Кузняцоў. Не буду арыгінальны, калі скажу, што паводле якасці акадэмічнага танца — гэта лепшы саліст трупы. Яму падуладныя найскладаныя піруэты, разнастайныя туры і іх камбінацыі з

логікі мэтазгоднасці". І дэкарацыі не загрушчваюць сцэну, дазваляючы балету танцаваць, хору спяваць у строга арганізаванай прасторы другога ўзроўня, а салістам дамінаваць на трэцім, з магчымасцю трапіць у любую частку сцэнічнай пляцоўкі. Такая мабільнасць надае далатковую дынаміку, новыя магчымасці хуткай змены акцёрскіх планаў: ад буйнога да агульнага, што сустракаецца ў тэатры нячаста і вельмі асважае ўражанне.

Хаця "Арфей і Эўрыдыка" — сапраўднае феерычнае шоу з вялікай колькасцю рэжысёрска-пастановачных эфектаў, бяспрэчным дасягненнем можна лічыць выдатныя акцёрскія работы выканаўцаў галоўных роляў. Яны — сааўтары пастаноўшчыкаў, яны — сатворцы поспеху.

Увесь лірызм і ўсю рамантыку рок-опера-балета ўвабраў вобраз Эўрыдыкі. Нягледзячы на тое, што на працягу ўсяго спектакля рэфрэмам гучаць словы "Арфей пакахаў Эўрыдыку", сапраўднае ўзнёсласць каханья і як вынік самаахвяраванне — гэта сама Эўрыдыка, яе адданасць Арфею, выпрабаваная і тым, і гэтым светам. А захваленне, што распаліла героя, пераходзіць у самалюбства, самаўхваляненне і вядзе да здрады.

Вельмі арганічна і сучасна выглядае Эўрыдыка ў выкананні Рыны Івакіры. Сама як танютка галінка сакуры, нясе яна каханне сваёй гераіні, быццам крохкі крышталны званочак, ласкавыя гукі якога саграваюць сэрцы. Вобраз, створаны балерынай, паступова ўзбуйняецца, расце, напаўняецца новымі фарбамі. У кранальна-сарамлівай манеры малюе яна Эўрыдыку крыху насцярожанай, ашчадлівай да раптоўнага пачушся. Не спячучо прыгажуню бачым мы на сцэне, а сучасніцу, якая глыбока хавае і каханне, і эмацыянальнае парыванне, якое толькі зрэдку прарываецца ў трывожных узмах рук-крылаў, у маленных-паклонах, у імпультных узлётах адчаю. Пэўная адсутнасць бляску кампенсуецца ў балерыны прадуманасцю і чысцінёй танца.

падкрэслена акцэнтаванай позай (напрыклад, у гран-піруэтах), у яго арсенале шмат цікавых скачкоў, дзе асабліва ўражвае, як артыст, ледзь кранаючыся зямлі, узятая і нібыта лунае па-над сцэнай, ствараючы адчуванне бязважкасці ў танцы. У харэаграфіі ролі Арфея ёсць дзе разгарнуцца таленту Кузняцова. Шматлікія танцавальныя дуэты, ансамблі, маналогі, розныя па пластычна і вобразна, у формах чароўных адажыя і дынамічных варыяцый на працягу ўсяго спектакля муслі б пазбавіць апошніх сіл нават самага трывушчага танцоўшчыка — ён жа спраўляецца з гэтым бліскуча. Надзейны партнёр дэманструе сваё майстэрства ў падтрымках, дадаючы ўпэўненасці балерыне.

Крыху зніжае яркасць вобраза Арфея невыразная колеравая гама касцюма і некаторая пераўскладненасць асобных варыяцый, а таксама падабенства харэаграфічнай лексікі з партыяй Птушкі, выканаўца якой апрануты ў такі ж малаарыгінальны касцюм, што прыводзіць да блытаніны. Мне нават давялося адказваць на пытанні глядачоў-суседзяў: "Хто з іх хто?"

Востра выяўленай характарнасцю поз і жэстаў, адточанасцю выканання рухаў, у якіх рэзкасць і акцэнтаванасць нечакана змяняецца пруткай плаўнасцю і мяккай гнуткасцю хваль і прагібаў, агульнай цэласнасцю вобраза запомнілася Фартуна ў трактоўцы Вольгі Лядскай. У дыялогах-дуэтах з Арфеем яна паўстае мо не так эратычнай спакусніцай, як уладаркай, прагнай да расплаты за славу і багацце. Адной рукою асыпае героя залатым дажджом, другой накідае сеткі каварства, усё шчыльней закручваючы іх.

Асаблівым драматычным дарам шчодро дзеліцца са сцэны Максім Кілеў у вобразе галоўнага распарадчыка дзеі — легендарнага Харона, які адным усплёскам вясла здатны вырашыць долю чалавека. Калі б адным словам трэба было пазначыць характэрную асаблівасць гэтага артыста, я б прыгадаў раней вельмі моднае, а цяпер рэдка ўжывальнае слова "апломб": у ім квінтэсэнцыя таго, што мы бачым на сцэне. Выкананне М. Кілевым

Люда ЗЕЛЕНКА
(1917—1977)

Досціпы і жарты

— Суседка, ваш сабака ўсю ноч брахаў.
— А што яму рабіць яшчэ, за дзень выспаўся.
— Ён, можа, і выспаўся, але я за ноч і ва-чэй не заплюшчыў, тры пачкі парашку ад бяссонніцы выпіў.
— А я прычым тут?
— Дык жа спаць не дае ваш сабака...
— Неяк дамаўляйцеся з сабакам. Ці купіце і яму тых парашкоў, можа, сабаку яны дапамогуць лепш, чым вам.

На ўрачыстым сходзе паляўнічага таварыства, прысвечаным 80-годдзю яго старэйшага члена, па тральцы задаюць пытанне юбіляру:
— Бацька, што вы робіце ў вольны час?
— Успамінаю і запісваю.
— Гэта пахвальна, — сказаў яго сябар, таксама пенсіянер. — Толькі не забудзь запісаць, што дваццаць гадоў назад ты пазычыў у мяне і дасюль не аддаў дваццаць набояў і трыста крон.

Славуты падарожнік вельмі жыва расказвае пра сваё небяспечнае паляванне на чужыне:
— Двума прыжкамі я аказаўся перад ільвом і адным ударам вострага кінжала адсек яму хвост.
— А чаму не галаву, — спыталіся ў яго.
— Бо галаву яму хтосьці адсек да мяне.

— Як вы закончылі паляўнічы сезон?
— Цудоўна! Падстрэліў аж дзевяноста дзевяць зайцаў.
— А чаму вы не акругляеце гэтую лічбу да ста?
— Дзеля аднаго якогасці мізэрнага вушасціка не хачу выхваляцца.

— Дружа, на якога д'ябла ты носіш у кісеце драўняны вугаль?
— Каб заўсёды, калі я нясу з палявання купленага на базары зайца, было чым зачарніць дула стрэльбы.

— На які бок падае застрэлены заяц.
— На зарослы шэрсцю.

— Пан сведка, чаму вы думаеце, што браканьер быў зусім глухі?
— Я моцна, з усяе сілы, крыкнуў яму: "Стоі!", а ён пусціўся бегчы прэч, як бы зусім не пачуў.

— Гэта праўда, што твой сабака ашалеў і пакусаў прафесара латыні?
— Праўда.
— І што далей?
— Што, што?.. Сабака цяпер брэша палатынску, а прафесар чытае лекцыі па-сабачы.

Ліса гледзіла зайчыка, хацела яго з'есці. За-яц папрасіўся:
— Дазволь мне перад смерцю паскакаць.
— Ну паскачы, фіглярк, паскачы!
Не паспела Ліса апамятацца, як танцор быў ужо за гарамі.
— І навошта мне была такая самадзейнасць?! — абуралася Ліса і пачала гледзіць зайчанё, якое яшчэ не ўмела танцаваць.

За сталом кавярні сядзіць групачка паляўнічых. Усе ўважліва слухаюць сябра, які толькі што вярнуўся з палявання ў Высокіх Татрах:
— Хоць я ўжо немалы, бачыў нямала, але такой зімы, якая была ў Татрах, не прыпомню...
— Колькі градусаў?
— Не менш пяцідзсяці.
— Цэльсія ці Румера?
— Марозу! Дурань!

Пераклаў са славацкай
Хведар ЖЫЧКА

побач са знешняй адэкватнасцю створаных Аляксеем Грынёнкам і Канстанцінам Кузняцовым вобразаў, ці, калі жалаце, вобраза, можна адзначыць, што цяжкая вакальная партыя з вялікай колькасцю разнастайных прыёмаў, падладзеная празрыстым, чыстым голасам, знаходзіцца ў Грынёнка ў сталы асэнсавання, дапрацоўкі і творчага пошуку, тады як у Кузняцова харэаграфічны тэкст "адскоквае ад зубоў".

Сцэнічныя Эўрыдыкі — усе зусім розныя. У гучанні голасу Ілоны Казакевіч пераважае эмацыянальнасць і кранальнасць, а яе дуэт з Арфеём — сапраўдны дыялог, дзе вакалістка не толькі дэманструе свае цудоўныя прафесійныя вартасці, але і чуйна прыслухоўваецца да партнёра.

Трошкі ўбаку ад агульнай тэндэнцыі — вакальная партыя Харона ў выкананні Анатоля Олеха. Яго голас, як аскамітае вытрыманае віно, дае задавальненне знаўцам мастацтва. Артыст пераносіць знешняе выявы драматызму ў гучанне: знаходзіць асаблівы інтанацыі для характарыстыкі героя, выдаткоўвае іх скупа, але заўсёды да месца, умела трымае паўзу.

У тым, што "Арфей і Эўрыдыка" гучыць сучасна і па-мастацку выразна,

вялікая заслуга аранжыроўшчыка і дырыжора-пастаноўшчыка Льва Карпенкі, які творча перарабіў партытуру і стаў сапраўдным саўтарам кампазітара. Пра сваю працу ён кажа: "Новае стагоддзе патрабуе новых падыходаў. Мне многае давялося змяніць, зыходзячы з сённяшніх магчымасцей і рэжысёрска-пастаноўчых ідэй, а таксама ўлічваючы індывідуальныя асаблівасці салістаў. З'явіліся новыя прыёмы выканання, новая манера раскладаць акорды, нарэшце, проста новыя інструменты... Засталося галоўнае: дзівосная мелодыя, багачце гармоніі, вытанчанасць і мудрагелістасць рытмаў, абрэзкаваць сімфа-джаз-рока. Засталіся чароўныя папрыгажосці гучання тэмы: Эўрыдыкі, Фартуны..."

"Арфей і Эўрыдыка" — неардынарная, яркая, па-мастацку цэласная сучасная музычная тэатральная пастаноўка, створаная таленавітымі майстрамі, у якой харэаграфія гарманічна спалучаецца з жывым вакалам і актыўным гучаннем эстрадна-сімфанічнага аркестра. Спектакль радуе і сарвае сэрцы...

Ясь КАВАЛЕВІЧ

Фота аўтара

Ад чыстых вытокаў

цыі чытаў ён вершы Лермантава, Ясеніна, Блока, Пастэрнака і ўласныя на роднай мове, выказваў удзячнасць генеральнаму дырэктару ААТ "Мінскводбуд" Сцяпану Паўловічу і ўсім удзельнікам гэтага праекта.

У вельмі прыемнай атмасферы праходзіла імпрэза; усе, дарэчы, гаварылі па-беларуску. Спалдар Паўловіч адзначыў, што давялося выдаць ужо не адзін такі календар. Цікава і прафесійна зроблены календар "Нясвіж. Водна-паркавы ландшафт", а таксама календар з работамі беларускага мастака-графіка Міхася Сеўрука, з дня нараджэння якога мінула 100 гадоў. Прычым, і кніжкі-календары, ды і проста календарыкі, візітоўкі, і яшчэ шмат якая іншая прадукцыя выдадзены на беларускай мове.

Акцыянернае таварыства, якое паспрыяла гэтым выданням, займаецца праблемай чысціні вады. Вада — нацыянальнае багацце, а таму і дэвіз у супрацоўніках адпаведны: "Смага мінае — крыніцы застаюцца". Дык няхай яны, як мяркуе сп. Паўловіч, застаюцца чыстымі для нашчадкаў, і вядзе працу ў адпаведным напрамку. У якасці спонсара, а мо і мецэната, АТГ актыўна ўдзельнічае ў адраджэнні Мірскага замка, у Мінску збудавала крыніцу са святой вадай для Дома міласэрнасці, удзельнічае ў будаўніцтве заправачных

станцый, ачышчае ваколіцы Мінска ды іншыя добрыя справы робіць: калі душа чыстая, калі жыве ў ёй любоў да роднай зямлі, дык і грошы знойдуцца.

Хача І. Дмухайла жыве і працуе на Беларусі больш як 50 гадоў, яго не забываюць і на Украіне. На прэзентацыі прысутнічаў супрацоўнік дыпламатычнага прадстаўніцтва братаў краіны Сяргей Дырэнка, які павітаў мастака на ўкраінскай роднай мове.

Іван Сямёнавіч без пэндылі і фарбаў не можа пражыць і дня.

Пасля персанальнай выстаўкі, што ладзілася ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі да яго 90-годдзя, жывымі, яркавымі, нібы зусім іншымі фарбамі намалюваў ён нацюрморт для сваёй Марыі, якая так дапамагае мастаку быць у страі. Дарэчы, ён і сёння атрымлівае заказы на партрэты... Так што будзем чакаць новых твораў майстра.

Галіна ФАТЫХАВА

Фота забяспечана аўтарам

Адбылася прэзентацыя на-сценнага календара на 2005 год, у які увайшлі дванаццаць твораў заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Івана Дмухайлы.

Непаўторныя карціны напісаны ў розны час года. Мастак ставіцца з асаблівай пільнасцю і ашчадлівасцю да абранага матыву, стараецца нічога не ўпусціць з таго, што дае яму жывы краявід. У мастака няма ўлюбёнай пары года: піша прыроду ў розныя часы, адчуваючы зямлю як нешта жывое, што здатнае калі-нікалі мяняцца, але застаецца вечным. Асновай творчасці І. Дмухайлы сталіся лепшыя традыцыі беларускай школы мастацтва, але душа яго жывапісу, тонкая і паэтычная, належыць Украіне — радзіме мастака.

Іван Сямёнавіч, якому споўнілася нядаўна 90 гадоў, любіць жыць ва ўсіх праявах. Ён піша вершы, і гэта адчуваецца ў апаэтызаваных жывапісных творах, фрагментарна прадстаўленых у новым цудоўным календары. Да кожнага месяца — ці свой верш на беларускай мове, ці радкі нашых вядомых паэтаў. На прэзента-

АПЫТАННЕ ГАЗЕТЫ “ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА”

Да нядаўняга часу пісьменнік (тут — “прафесійны літаратар”) сплываў свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ”. Сёння ў азначанай якасці ён грамадству відавочна... не тое што непатрэбны, але нецікавы.

Ніводны з літаратараў не мае шанцу ўнікнуць таго асобнага і адначасова прафесійнага выбару, якім, па сутнасці, і з’яўляецца сёння **славесная творчасць**: рухацца следам за жыццём ці **насустрэч** (насуперак) яму? далучыцца да тых, хто складае эпасе гімнічныя песні, ці да

тых, хто выштукоўвае для яе з’едлівыя эпітафіі?

Згаданы **выбар** урэчаўляецца ў літаратуры, што паўстае з сапраўднай жыццятворчасці. Тыя, для каго літаратура адбылася як жыццё, і тыя, для каго жыццё роўнае літаратуры, магчыма, блукаюць у трох соснах, а ўсё ж не дагукаюцца адно аднаго.

Дык дзе мы ёсць і чым мы ёсць, шаноўныя “літчалавекі”?

Бадай, толькі пасля шчырых адказаў на гэтыя пытанні можа адкрыцца, ці БУДЗЕМ мы...

Адзел крытыкі “ЛіМа” з нецярплівацю чакае вашых, шаноўнае спадарства, роздумаў-водукаў, якія можна дасылаць у рэдакцыю, па адрасе: 220005, г. Мінск, вул. Захарава, 19.

Кожнаму сваё

Наталля КАПА

“Маскультурная” літаратура была, ёсць і будзе. Сапраўдная літаратура была, ёсць і будзе.

Творцы, якія працуюць на маскультуру, працуюць на ўласны дабрабыт і танную папулярнасць.

Творцы, якія імкнуцца стварыць штосьці сапраўднае, служыць дабру, праўдзе, мастацтву, што ў рэшце рэшт акупіцца шматкроць, нават калі пісьменніку ўсё жыццё будзе спадарожнічаць беднасць і нястачы. Кожны выбірае, што каму трэба.

Асабіста я не працую на маскультуру, прынамсі, па двох прычынах. Па-першае, мне гэта нецікава, а па-другое, як гаворыцца, “бойся Бога”. Я веру ў тое, што за ўсё прыйдзе адказваць перад Богам, у тым ліку за кожнае слова.

Не згодна з тым, што зацікавіць чытачоў беларускай літаратурай і мовай можна з дапамогай маскультуры. Не трэба абражаць чытачоў. Не такія яны цёмныя людзі (як некаторым здаецца), што праглынуць няякасны прадукт і не заўважаць. Наадварот, чым болей у нашай літаратуры будзе высокамастацкіх твораў, тым хутчэй беларусы загавораць па-беларуску.

Мы ёсць!

цы — дамоў? Плюс два выхадныя дні на канапе ля тэлевізара.

Пісьменнік у адрозненне ад гэтай большасці сваіх сутрамадзян піша не таму, што такім чынам зарабіць на хлеб (дужа ўжо заробіш пры сённяшніх мізэрных ганарарах, якія да таго ж не ўсюды рэгулярна выпадаюць, а ў выдавецтвах і зусім выдаюцца ўласнымі кніжкамі, тыраж якіх ты таксама павінен сабраць сам); пісьменнік піша таму, што не можа не пісаць. Гэта ўжо як хранічная хвароба, а ў наш разбэрсаны час, калі літаратура амаль не запатрабавана дзяржавай, пісьменнікі і ёсць сапраўдныя “хронікі”.

Калі я гляджу з дзяржаўных пазіцый, то абсалютна не разумею чыноўных мужоў, якія сёння адхрысціліся ад літаратуры, бачыць у большасці пісьменнікаў апазіцыянераў уладзе і не лічаць такімі толькі тых, хто на поўны рот спявае ёй непрыхваваную “асанну”. Гэта вялікая ідэалагічная памылка — выштурхнуць пісьменніка з ідэалагічнага поля. Бо пісьменнік, пазбаўлены дзяржаўнай апекай, становіцца і насамрэч свабодным у думках, выказваннях, пазіцыі. Яму ў такім выпадку і пры такім раскладзе няма каму плаціць па вэксялях.

Колькі даводзілася чуць шкадаванняў з нагоды аслаблення пазіцый Саюза беларускіх пісьменнікаў, які па сутнасці з дзейснай грамадскай арганізацыі ператварыўся ў фармальна-папярковую. Зрэшты, мы, літаратары, самі ў многім вінаватыя, бо гадамі-дзясяцігоддзямі карміліся з таго карыта, якое падсоўвала нам дзяржава (асабліва некаторыя сённяшня пісьменнікі-апазіцыянеры, уганараваныя па тым часе шматлікімі прэміямі, узнагародамі і шматтомнікамі). У адначасе не дачакаліся яго — і зарохкалі, незадаволеныя. Замест таго, каб здабыць корм самім. На гэта не вучыліся, аказваецца.

Сапраўдны пісьменнік не кіне пісаць ад таго, што бяздзейнічае Саюз пісьменнікаў, бо апошні і прыдуманы быў Сталіным, каб загнаць майстроў пярэ ў агульную стайню. Дык няўжо нам гэта трэба? Іншая справа, што гэта трэба дзяржаве, а калі яна адмаўляецца, то варта толькі дзякаваць Богу. Хіба ж не за свабоду творчасці мы выступалі адвекі? Дык давайце ж не засмучацца, а радавацца, што дзяржава даравала нам гэтую свабоду.

Той-сёй, праўда, згадваючы савецкія часы, настальгічна ўздыхае па тысячных і мільённых

тыражах, калі ў многіх бібліятэкі іншая кніга паступала дзесяткамі асобнікаў. Гэта сапраўды было так. Але ж, паклаўшы руку на сэрца, скажыце: а ці чытаў хто хоць раз большасць з гэтых асобнікаў? А кожная ж кніга была добра аглячана аўтарскім ганарарам...

Існуючая сітуацыя ў галіне кнігавыдання, а яшчэ больш — у галіне кнігараспаўсюджвання вымусіла пісьменнікаў клапаціцца пра сябе самім. Гэта, безумоўна, адцягнула іх ад уласнай творчасці, але ў той жа час наблізіла да чытача. Пісьменнік сам панёс сваю кнігу ў чытацкую аўдыторыю. Бываючы на падобных творчых сустрэчах — і самастойна, і разам з калегамі па пярэ, — неаднойчы пераконваўся: наша пісьменніцкае слова трэба людзям, якія выдатна разбіраюцца, дзе “гімнічныя песні”, дзе “з’едлівыя эпітафіі”, а дзе — сапраўдная літаратура. Кнігі, не навязаныя зверху, купляюцца на такіх сустрэчах і

чытаюцца нашмат больш, чым тыя, якія некалі пасылкамі прыходзілі ў бібліятэкі. Іншая справа: ці кожны з нас гатовы да такога кантакту з чытачом?

І зусім не галоўнае, “дзе мы ёсць і чым мы ёсць”; галоўнае, што мы ёсць. Не прыкормленыя вялікімі ганарарамі, не ўганараваныя высокімі званнямі і прэміямі, не ўшанаваныя ўзнагародамі, нарэшце-такі, свабодныя і незалежныя. Калі людзі адчуваюць нашу шчырасць, яны адкрываюць нам свае сэрцы, вераць нашаму слову. Для іх мы не “інжынеры”, а хутчэй — духоўныя пастыры. І калі, развітваючыся, чытачы кажуць: “Дзякуй, што вы ёсць”, — гэта не проста адзнака нашай пісьменніцкай місіі на зямлі, а і адчуванне, што яны ў сваіх думках і развагах не адзінокія. А значыць — гэтаксама не адзінокія і мы, пісьменнікі, бо наша слова кінута не на сталічны тратуар, а ў глебу, якая яшчэ родзіць і каласіцца.

Я не люблю:

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

— духоўную пустату і маральную разбэшчанасць, якія з’яўляюць грамадства;

— задумвацца пра верагоднае завяршэнне эпохі Літаратуры і наступствы гэтага;

— бачыць беднага літаратара, які шукае паратунку ад вар’яцкага свету ў бутэльцы;

— амбіцыйных і слабахарактарных пісьменнікаў, занятых вечнымі абгаворамі іншых на тэму грамадства;

— адсутнасць мастацкага густу, здаровай самакрытыкі і добрага гумару ў творчага чалавека;

— “інжынераў чалавечых душ”, якія думаюць толькі пра сябе;

— прыстасавальніцтва і невыразнасць жыццёвай пазіцыі, асабліва сярод школьных настаўнікаў і універсітэцкіх выкладчыкаў, калі на іх вачах знішчаюць іншых, а яны маўчаць або працягваюць гуляць у бессэнсоўную балбатню пра гуманізм, гаворачы адно і робячы другое;

— здранцітва і няўдзячнасць ва ўзаемаадносінках тых, каму яшчэ нядаўна давяраў;

— чалавечую непаспяхованасць і лжывую кампліментаршчыну ва ўсім без выключэння;

— што сёння мала чытаюць беларускія кнігі;

— “добрычылішчу”, якія пастаянна з выглядам “профі” мне дакорліва кажуць: “Ты не маеш права крытыкаваць, бо...” Бо яны самі не маюць у неабдымных прасторах Сусвету ніякіх правоў, акрамя агульнага права на жыццё;

— халтуру ад літаратуры, пасрэдня кнігі, якія немагчыма злічыць і няспынную плынь якіх нельга спыніць;

— пісьменнікаў, не здольных знайсці кам-

праміс у айчынным літаратурным і светапоглядным расколе;

— назіраць за халастымі абаротамі літпрацэсу, калі падае якасць твораў, замест чаго адбываецца імітацыя актыўнага літжыцця, якая вядзе да яшчэ большага збяднення культуры;

— дробнае паскудства, непрыкрыты падхалімаж, зайздрасць і злосліваю помслівасць у літаратуры, а яшчэ больш — няшчырасць;

— спакойна-размеранае літжыццё, бо ў прыродзе гэта ненармальна: жыве і развіваецца толькі тое, што пастаянна абнаўляецца, нават праз каталізмы;

— бясконца-надакучлівыя нараканні на гартную долю беларуса, якому падабаецца жыць так, як ён хоча і таго заслужыў, нават калі гэта на думку “аўтарытэтных дарадчыкаў”, цалкам няправільна;

— калі мяне прымушаюць пераступіць праз сябе, стаць такім, як усе — бяскрыўдным шэрым НІХТО, не здольным пастаяць за ўласныя годнасць і прынцыпы;

— “літчалавекаў”, якія не ведаюць, што рабіць, дзе знайсці выйсце са складаных жыццёвых сітуацый;

— літаратуру, якая сваёй наўнасцю, нецікавацю і несучаснасцю адлужвае чытача;

— літаратуру за тое, што яна перастала дапамагаць чалавеку стаць лепшым, а робіць наадварот;

— літаратуру, якая паказвае ўсю недасканаласць чалавечага існавання і ў гэтай бездапаможнай канстатацыі не бачыць шляхоў для руху наперад, прызнаючыся ў бяссілі што-небудзь істотна змяніць;

— самога сябе, які выбраў няўдзячны занятак літаратурай, што ўжо каштавала нямала нерваў;

— крытыка ў сабе, бо ён часам у эмацыянальна-максімалісцкім запале перамагае чалавечае, што абарочваецца ў рэшце рэшт уласнай (ці толькі?) душэўнай пакутлівай няёмкасцю і невыноснымі крыўдамі шматлікіх ахвяр маёй “неардынарнай пісаніны”;

— калі мяне хваліць, бо ўтэўнены: усё рана ці позна пройдзе — і смутак, і радасць (як спявае М. Баярскі), застанецца прыкрае расчараванне ад няўдзячнага і нерэалізаванага;

— абсурднае жаданне прасіць прабачэння “неабачліва” пакрытыкаванага літаратара, “незаслужана” кінутыя ў яго адрас катэгарычна-з’едлівыя рэплікі: маўляў, давайце жыць дружна;

— слова... нянавісць, бо яно разбурае цябе знутры.

І тым не менш нічога не магу з сабою зрабіць, што таксама не люблю. Куды складаней сказаць: “Я люблю...”. Хаця, для каго як. Я ж “умываю рукі”. І — працягваю не любіць... Калі гэта ўжо нарэшце скончыцца?!

Анатоль ЗЭКАЎ

Што б я ні пісаў — вершы, аповяданні, байкі ці пародыі, — ніколі не лічыў сябе “інжынерам чалавечых душ”. Тым больш, што ў маім разуменні інжынер атаясамліваецца пераважна з жалезам — гэтак чалавек-рамонтнік з гаечным ключом. Хіба можна ўявіць яго ля нябачнай чалавечай душы? Так што гэта на сумленні ідэалаг, для якіх мы, творцы, у савецкія часы былі да ўсяго яшчэ і “прываднымі рамянямі партыі”, і “слугамі народа”, і “ўладарамі дум”...

Вось чытаю ў лімаўскай анкеце: “Да нядаўняга часу пісьменнік сплываў свой доўг чалавецтву праз добрасумленнае выкананне абавязкаў “інжынера чалавечых душ” — і ніяк не разумею гэтай напышлівай фразы. Які такі доўг у пісьменніка перад чалавецтвам? За тое, што Бог даў талент, які пазбавіў яго ўладальніка душэўнага спакою, выключыў з шэрагу большасці людзей, якія жывуць згодна з агульнапрынятымі правіламі і законам і ў турботах пра хлеб надзённы па прынцыпе: з дому — на працу, з пра-

Уладзімір МАЦВЕЕНКА

Цудоўная пара

Паклікалі канікулы,
Святкуе дзетвара:
— Ура, прыйшлі канікулы —
Жаданая пара!

Добра ўзімку ўзяць
Канькі і клюшку
І сяброў
Паклікаць навакол.
Добра ўраз вароты
Ўзяць на мушку
І кідком забіць
Прыгожы гол.

Добра ўвесну завітаць
Да рэчкі,
Зблізку паглядзець
На крыгалам...
Добра ўвечар сесці
Каля печкі
І замалываць

Яго ў альбом.
Паклікалі канікулы,
Лікуе дзетвара:
— Ура, прыйшлі канікулы —
Вясёлая пара!

Добра ўлетку ранкам
Сесці ў лодку
І злавіць з яе
На чарвяка,
Добра, хоць
Маленечкую плотку
Лепей — печкура
Ці акунька.

Добра ўвосень пахадзіць
Па гаі
І крамяны
Баравік падняць,
Добра і ў ляшчынніку
Бывае,
Дзе арэхі
Гронкамі вісяць.

Паклікалі канікулы,
Лікуе дзетвара:
Ура, прыйшла жаданая,
Вясёлая, чаканая,
Цудоўная пара!

Валянцін ЛУКША

Ладзіць лазню цяцёрка

У гушчар спаўзае цень.
Росы зіркаюць,
Як зоркі.
Лазневы —
Святочны дзень —
Ладзіць вывадку цяцёрка.
Дзякуй цёпламу гнязду.
У лазню крочаць спешна,
Важка...
Смаляны дурманіць дух
Дзе пакінуты мурашнік.
Будучых цецерукой
Дзіва-музыкай уразіў
Меднатрубных гул ствалоў
І...

Сухая гэта лазня.
Во калі няма бяды
Лес вясёлкаю іскрыцца...
Як струменьчыкі вады
З пёрак спырхае ігліца.
Гаманілі чарадой,
Радасці было багата...

За цяцёркай у гняздо
Крочаць,
Быццам бы са свята.

Сяргей ПАТАРАНСКИ

Дзень нараджэння

Збіраліся ка мне сябры,
нібыта з гушчара грыбы.
Прышоў спачатку папуас,
прывёс аднекуль ананас.
Пасля кітаец завітаў
і рысу мех падараваў.
Японец, што ішоў з кіно,
прэзентаваў мне кіmano.
А родны братка беларус
падараваў кручоны вус.
І хоць вусы я не насіў,
ды я надзей, бо ён прасіў.

Прышлі індзеец і каўбой,
мустанга прывялі з сабой.
Араб з егіпецкіх дарог
вярблюда для мяне прыцёг.
Прыплыў вясёлы эскімос,
акварыум з кітом прывёс.
З Парыжа шчыры друг француз
прывёз другі кручоны вус.
І хоць я вуса не хацеў,
але і той я вус надзей.

Зашмат было ў мяне гасцей —
старых, дарослых і дзяцей;
хто велікан, хто ліліпут,
пайсвету сабралася тут.
А што датычыцца вусоў,
то я іх зняў да тых часоў,
калі набуду сіл насіць,
каб іх дарэмна не круціць.

Лёля БАГДАНОВІЧ

Малюнак

Арцёмка елку маляваў,
Ды кактус атрымаўся.
Дзядуля вечар рагатаў,
Аж за жылот трымаўся.

«Майстар»

Гойсае з ранку Арцёмка на вуліцы.
К вечару ледзьве у хату прысунеца.
Чорны, як сажы. Блішчаць толькі вочы.
Так нагуляўся, аж есці не хоча.
— Божа ж мой Божа,
які ты мурзаты!
— Веласіпед майстраваў разам
з татам.

Караблік

Арцёмка часу не губляў:
Увесь вечар нешта чараваў.
А як запелі жайрукі,
Пабег хлапчук наш да ракі.

І вось — плыве блакітны новы
Яго караблік папаровы.
“Шкада, — бядуе кошкі Міла, —
Што нам там месца не хапіла”.

Стракаты дзяцел

Дзяцел стракаты
На вішні за хатай
Шукаў караедаў —
Тым часам абедаў.

Госця

Наша курка захварэла.
Ўзялі ў хату падлячыць.
І яна, як каралева,
На канапе з кошкай спіць.

Загадкі

Маленькі, худзенькі,
Ляціць — пішчыць.

А нап'еца —
Чырванню зальцеца.
Сядзе і маўчыць.

(дару)

Нібыта кракадзіл — зялёны
Закансервуюць, дык салёны.
Падобны крышачку да шышкі.
І скура ўся ў пупырышках.
На градцы іх — не ступіш крок.
Як ён завецца?

(жоду)

Пяць братоў жывуць у згодзе.
Адзін аднаму дапамагаюць.
Разам прачынаюцца і
разам засынаюць.

(іхні донор м'яса)

Казка пра плотак — вясёлых малодак

Жылі-былі ў рэчцы плоткі, бесклапотныя малодкі. Жылі-былі, не тужылі, нідзе службы не служылі, анідзе не працавалі. Толькі танцы танцавалі.

Як пачнуць танцаваць — па ўсёй рэчцы чываць. Узнімаюць хвалі, самі сябе хваляць. Ну а стрэнуць каго — не адпусцяць так яго: у круг запрашаюць, скакаць прымушаюць.

Пастрачалі некаг рака — закрузылі небарак! Галаву згубіў вусаты — тры гадзіны поўз дахаты. Потым стрэлі акуня, танцавалі з ім паўдня і мазурку, і гапак... Ледзь жывы акунь-бядак! Стрэлі чарапаху, а тая са страху забегла ў хаціну, зарылася ў ціну і там ляжыць, і ўся дрыжыць. І галавень хаваўся ўвесь дзень, і печуры сядзяць у нары. А дзе яны, там і ўюны. І карасі, і нават язі ў глей зарываюцца, ад плотак хаваюцца.

А ліны-таўстуны, вялікія хітруны, паралі плоткам, вясёлым малодаккам, запрасіць шчупака станцаваць гапака.

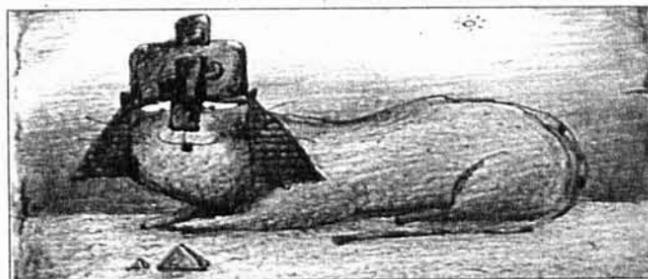
Як пайшоў шчупак танцаваць гапак — рукі ў бокі, сам у скокі вакол плотак, вясёлых малодак. Плотак забаўляе, зяпу разяўляе, зубы шчэрыць, кажа: “Час вчэраць!”

Убачылі плоткі шчупакову глотку, а ў ёй зубы ў тры рады — ды ад страху хто куды! Хто ў вір, хто ў трыснёг, а хто проста на дно лёг або ў глей зарыўся, ці пад корч забіўся...

Пахаваліся — хто дзе. Стала ціха ў вадзе. Нідзе ні скачуць, ніхто не плача, пад корч не хаваецца, у глей не зарываецца, не ляжыць, не дрыжыць ды наўцёк не бяжыць...

А як жа плоткі, вясёлыя малодкі?
А іх нават не чуваць. Заракліся танцаваць!

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Смяшынкi

Бабуля вяжа панчохі, а Васілёк гуляе з катом.
— Бабуля, загадай мне загадку пра ката, — папрасіў малы.

Бабуля падумала ды і кажа:
— Хто любіць смятану?
— Я! — усклікнуў Васілёк.

— Да якіх жывёл адносіцца ліса?
— Да кураедных.

Каця пытаецца ў бабулі:
— Навошта вавёрка летам сушыць грыбы?
Хіба зімою яна будзе варыць суп?

— Мама, я ведаю, чаму падкоўваюць каня.
— Чаму, сыноч?
— Каб у яго ногі не мерзлі.

Сярожа спытаў у малодшага брата:
— Як ты думаеш, навошта паляўнічаму патрэбны сабака?

— Каб зайцы не накінуліся на яго.

Фота забяспечана Ж. Малевіч

Малюнак Марыны ЛАЙКОВАЙ

Закон Другога тысячагоддзя

Сусветнай практыцы вядомы шматлікія прыклады знікнення народаў не з прычыны іх фізічнага вынішчэння, а ў выніку страты свайго неацэннага, незаменнага духоўнага скарбу — роднай мовы. У беларусаў ёсць дастаткова палстаў ганарышча, што ў далёкім мінулым іх дзяржаўныя мужы вельмі пільна сачылі за ўсім, што рэальна пагражала роднай мове і неадкладна рабілі дзейныя, рашучыя захады па выпраўленні становішча. Так, калі ў выніку паглыблення працэсаў латынізацыі і паланізацыі на абсягах Вялікага княства Літоўскага ў службовае справаводства ўсё часцей сталі пранікаць латынская і польская мовы, пагражаючы гэтым самым роднай мове краіны, у другую рэдакцыю Літоўскага Статута 1566 года ўпершыню ў юрыдычнай практыцы Княства ўключалася артыкул наступнага зместу: “А пісарь земский маеть па руску (тагачасная назва беларускай мовы. — Л.Л.) літэрамі і словы рускімі вси листы выпісы і позы писати, а не іншымъ языкомъ и словы”. Беларускае слова, узятае пад надзейную абарону дзяржавай, выступала ў сваёй краіне ў ролі сапраўднага гаспадыні, не ведала сур’ёзнай канкурэнцыі з боку ні латынскай, ні польскай моваў, з’яўлялася адной з самых распаўсюджаных моваў у славянскай супольнасці народаў.

Не забыліся на гэты артыкул і пры падрыхтоўцы трэцяй рэдакцыі Літоўскага Статута, якая была завершана ў 1588 годзе, г. зн. у час, калі ВКЛ ужо з’яўлялася складовай часткай маладой у Еўропе федэратыўнай дзяржавы — Рэчы Паспалітай. Прапольскай арыентацыі палітыкі і ідэолагі так рашуча не супраціўляліся ніводнаму з артыкулаў новага Літоўскага Статута, як таму, што ўзаконваў абавязковае выкарыстанне выключна толькі беларускай мовы ў службовым справаводстве. І іх лёгка зразумець. Яны мелі швэрдую ўпэўненасць: калі беларуская мова будзе пазбаўлена правоў абслугоўваць дзяржаўнае, адміністрацыйнае, судовае справаводства, дык яна вельмі хутка стане зусім не запатрабаванай грамадствам, ад яе адцураюцца навучальныя ўстановы, і ў выніку іх выпускнікі, надзеленыя ад прыроды літаратурным талентам, будуць пісаць свае творы не на ёй, а на той мове, якая запануе ў афіцыйным жыцці. У такіх варунках для беларускай мовы адсутнічалі б услякія магчымасці захавання на сваёй гістарычнай тэрыторыі.

Пры ўсёй велізарнай ролі вышэйназванага артыкула ў гісторыі нашай Башкаўшчыны, яго няма палстаў увадзіць у ранг Закона Другога тысячагоддзя. Паводле самога зместу гэта ўсё ж быў толькі артыкул, а не грунтоўна выкладзены закон.

Артыкул Літоўскага статута 1588 года аб мове накіравана было пратрымашча ў юрыдычнай практыцы да жніўня 1696 года. Бачачы, што нават пры істотным абмежаванні сферы выкарыстання беларускай мовы ў дзейнасці навучальных устаноў, друкарняў, хрысціянскім набажэнстве не назіраецца, як таго хацелася, масавага вырачэння роднага слова тагачасным грамадствам, Усеагульная канфедэрацыя саслоўяў Рэчы Паспалітай прымае агідную для ўсяго славянскага свету пастанову, згодна з якой і ў службовым справаводстве Вялікага княства Літоўскага “ўсе рашэнні павінны складацца на польскай мове”. Вось так у зусім мірны час брацкі славянскі народ пазбавіў беларусаў магчымасці нармальна развівацца ў адной з ім дзяржаве.

Як і меркавалася ідэолагамі паланізацыі, выведзеная са службовага справаводства беларуская мова імкліва пачала страчваць свае пазіцыі ў грамадскім жыцці, што негатыўна адбілася і на яе выкарыстанні ў міжасобных зносінах людзей, за выключэннем ніжэйшых станаў людскога насельніцтва. Адрынутыя ад роднай мовы магнаты і шляхта, адукаваная частка грамадства перасталі быць носьбітамі беларускай культуры, адыйшлі ад уласнага народа і ледзь не цалкам растварыліся ў польскай стыхіі. Мала ў чым памыляўся наш сьляпны адраджэнец Вацлаў Ластоўскі ў сваім сьвярджэнні, што беларусы палчас трох падзелаў Рэчы Паспалітай (1772, 1793 і 1795 гг.) “без сваёй пісьменнасці, без дзяржаўнага і грамадскага

права... засталіся чужымі”.

Нічога не рабіла па моўным аздаравленні беларусаў і царская Расія, незаконным шляхам прыдбаўшы іх землі. І не рабіла такога толькі таму, што добра ведала: без роднай мовы беларусы не вынесуць русіфікацыі і перастануць існаваць як самабытны этнас. Па гэтай прычыне, калі і прымаўся якія-небудзь нарматыўныя акты па рэгуляванні моўнай праблемы на Беларусі, дык толькі такія, якія скіроўваліся на недапушчэнні яе роднага слова ў грамадскае жыццё. І трэба

Выданьне Міністэрства Беларускіх Спраў ў Літве

В. ЛАСТОЎСКІ

ПАДРУЧНЫ
РАСІЙСКА-КРЫЎСКІ (БЕЛАРУСКІ)
СЛОЎНІК

КОЎНА * * * * * 1924.
Друкарня А. Бака, Коўна, вул. Ожэшко 5. Тэа. 970.

прызнаць, што ў чыноўніцкага апарату царскай Расіі ўсё гэта вельмі добра атрымлівалася.

Куды больш пашанцавала беларускай мове на ўвагу з боку заканадаўцаў у XX стагоддзі. Імі нямаюча чаго было прынята пазітыўнага, да прыкладу, пастанова Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта (ЦВК) БССР ад 15 ліпеня 1924 года “Аб практычных мерапрыемствах па правядзенні нацыянальнай палітыкі”, чым быў пакладзены пачатак добрай памяці беларусізацыі. Ад гэтага часу яна становіцца ў гэтым сэнсе слова дзяржаўнай палітыкай, абавязковай да выканання ўсімі дзяржаўнымі і адміністрацыйна-гаспадарчымі органамі, грамадскімі арганізацыямі. З усіх пытанняў найбольшую ўвагу пастанова надавала беларускай мове, як мове тытульнага народа. На ёй прапапоўвалася будаваць працу ўсіх тыпаў выхавальных, навучальных, навуковых устаноў, выдавецтваў, развіваць мастацкую літаратуру, весті службовае справаводства дзяржаўнага, партыйнага, прафсаюзнага і кааператыўнага апаратаў і размешчаных на тэрыторыі БССР частцей Чырвонай Арміі.

Афіцыйнымі мовамі (тэрмін “дзяржаўныя” пакуль што яшчэ не ўжываўся) ў згаданай пастанове прызнаваліся: беларуская, руская, яўрэйская і польская. Палстаў для надання тром апошнім такога высокага статусу не мелася. У адпаведнасці з усталяванай сусветнай практыкай статус дзяржаўнай, афіцыйнай мовы ў поліэтнічных краінах мелі толькі народы, якія жылі ў ёй на сваіх гістарычных, этнічных тэрыторыях, карысталіся пэўнымі правамі палітычнай аўтаноміі (БССР жа не належала да разраду поліэтнічных дзяржаў, бо ў яе адміністрацыйных межах толькі адны беларусы мелі сваю этнічную тэрыторыю, усё ж астатняе жыхарства з’яўлялася прадстаўнікамі іншых народаў са сваімі этнічнымі тэрыторыямі і дзяржавамі, за выключэннем яўрэйскай). Карыстаючыся статусам афіцыйнай мовы, і яўрэі, і палякі толькі ў выключна рэдкіх выпадках гаварылі на ёй падчас правядзення рознага роду мерапрыемстваў агульнарэспубліканскага маштабу. Панавалі тут толькі беларуская і руская мовы.

Трэба аддаць належнае дзяржаўным дзеячам тагачаснай БССР за іх смеласць наладзіць зусім законны прыярытэт мове яе карэннага насельніцтва. У ліпенскай 1924 года пастанове ЦВК БССР гэтаму далена такое абгрунтаванне: “З прычыны значнай перавагі ў БССР насельніцтва беларускай нацыянальнасці, беларуская мова выбіраецца, як мова пераважная для зносінаў паміж дзяржаўнымі, прафсаюзнымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі”. Супраць такой фармулёўкі, думаецца, не асмеліцца і сёння выступіць аніводны беларускі палітычны дзеяч альбо навуковец нацыянальнай арыентацыі. А вось з тым месцам пастанова, дзе гаварылася, што руская мова павінна быць сродкам зносінаў з СССР, ніяк нельга пагадзіцца, бо гэта прыніжала сацыяльную ролю беларускай мовы, вяла да палітычнай залежнасці БССР ад агульнасаюзнага цэнтра. Як вядома з сусветнай практыкі, у афіцыйных зносінах з іншымі краінамі ўсе суверэнныя дзяржавы карыстаюцца роднымі мовамі. Уяўляю, які рашучы пратэст выклікаў бы ў прагрэсіўных колах грамадства сучаснай Расіі намер ужываць у яе афіцыйнай перапісцы з іншымі краінамі англійскую, французскую, нямецкую... мовы. Калі ж распаўсюдчыкі пастановы дзеля ажыццяўлення такой перапіскі выбралі рускую мову, дык гэта найперш трэба тлумачыць не іх недасведчанасцю, нізкім узроўнем нацыянальнай самасвядомасці, а моцнай залежнасцю БССР ад СССР, нежаланнем апошняга бачыць у ёй досыць самастойнага суб’екта федэратыўнай дзяржавы.

Вызначаны пастановай прыярытэт беларускай мовы ў абслугоўванні ўсіх сфер грамадскага жыцця быў замацаваны і канстытуцыйна, г. зн. набыў абавязковы для выканання характар. Існаваў і адпаведны орган, які забяспечваў правядзенне ў жыццё ўсіх неабходных мерапрыемстваў па рэгуляванні моўных працэсаў у рэспубліцы. Такім органам з’яўлялася камісія па ажыццяўленні нацыянальнай палітыкі ЦВК БССР. Працы ў яе хапала, бо беларусізацыя не ўсім прыйшла да спадабы. У розных формах супраціўляліся ёй і самі зрусіфікаваныя беларусы. І на іх прыкладзе пашвэрдзілася, што вельмі часта адрынутая ад прыродных культурна-моўных традыцый частка насельніцтва больш упарта супраціўляецца вяртанню іх да жыцця, чым людзі, для якіх гэтыя традыцыі з’яўляюцца зусім чужымі. Што беларусізацыя даводзілася праводзіць у вельмі складаных умовах, не раз заяўлялі тагачасныя кіраўнікі савецкіх і партыйных органаў. У вядомага дзяржаўнага дзеяча БССР Аляксандра Чарвякова знаходзім такое выказванне: “Абставіны папярэдняга гістарычнага развіцця Беларусі паставілі мясцовыя мовы (беларускую, польскую, яўрэйскую) ў стан нераўнапраўных, непрызнаных, праследаваных. Гэтыя адносіны вельмі моцна ўкараніліся ў галовах расійскіх шавіністычных элементаў. Увядзенне ды замацаванне роднай мовы ў школе, а тым больш у дзяржаўным апарате, сустракала не спачуванне, а часта і варажасць з боку часткі настаўнікаў і былых чыноўнікаў... Трэба было частку такіх людзей пераканаць у канечнасці фактычнага ажыццяўлення раўнапраўнасці мовы ў школе і ва ўстановах, частку прымусіць больш рашучымі мерамі. І гэта рабілася на працягу ўсяго часу” (падкрэслена мною. — Л.Л.).

Надужа багаты вопыт маладой беларускай дзяржавы па прававым вызначэнні сацыяльнай ролі мовы тытульнага народа быў прычынай таго, што складальнікі пастановы аказаліся не ў стане прадугледзець і прадухіліць усе магчымыя перашкоды на шляху поўнага забеспячэння роднай мове карэннага народа статусу сапраўды дзяржаўнай.

І самае страшнае, яе пачалі мэтанакіравана дыскрымінаваць у вышэйшых эшалонах сферы народнай асветы, замяняючы рускай мовай, што адразу ж пераклінулася і на агульнаадукацыйныя школы. У артыкуле “Русскі язык в школах Белоруссии” перыядычнага органа ЦК КП(б) газеты “Рабочий” ад 17 сакавіка

1937 года паведамлялася: “... з усіх прадметаў пастяховасць па рускай мове займае ў школах апошняе, 31-е месца”. Неабходна “зразумець, што вывучэнне мовы вялікага рускага народа — справа першараднага значэння і зрываць яе партыя і ўрад нікому не дазваляць”.

А вось пра беларускую мову нічога палобнага ўжо з сярэдзіны 30-х гадоў не гаварылася. Аднак усё ж галоўнае, чаму яна як след, трывала не сшвэрдзілася ў якасці дзяржаўнай, — гэта распачатыя па ўказцы партыйнага Цэнтра ў Маскоўскім Крамлі барацьба з надуманым беларускім буржуазным нацыянальным дэмакратызмам і масавыя фізічныя рэпрэсіі 1937—1938 гадоў.

Юрыдычна канец беларусізацыі паклала прынятая Саветам Народных Камісараў БССР у жніўні 1933 года пастанова “Аб зьменах і спрашчэнні беларускага правапісу”. Асаблівага спрашчэння не адбылося, а вось змены мелі месца і сьведома скіраваліся на падгонку беларускай мовы да рускай, што спрычынілася да істотнай страты першай сваёй адметнасці, да няздольнасці супрацьстаяць тагачаснай русіфікацыі. Рэформа, як неўзабаве высветлілася, вельмі моцна падарвала духоўны патэнцыял беларусізацыі.

Інтэлектуальны патэнцыял беларусізацыі быў вынішчаны масавымі фізічнымі рэпрэсіямі 1937—1938 гадоў. Да іх разгулу ў нас сфарміраваўся даволі магутны пласт беларускамоўных палітыкаў і інтэлігенцыі з высокай нацыянальнай самасвядомасцю, здольных весті беларускі народ па шляху самабытнага этнакультурнага развіцця. Рэпрэсіі скасілі галовы амаль усім, хто належаў да красы тытульнай нацыі. Ад гэтага часу ўжо нішто не магло стрываць яе дэбеларусізацыі. Вынікі апошняй былі такія ашаламляльныя, што нават напалыхалі партыйную эліту. Бачачы, што рускамоўныя вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы могуць падрыхтаваць сваіх студэнтаў толькі да выканання пэўнай прафесіі, але толькі не сфарміраваць асобу, здольную штосьці карыснае рабіць дзеля нацыянальна-культурнага развіцця беларускага народа, партыйныя і савецкія органы рэспублікі прынялі ў 1940—1941 гадах шэраг нарматыўных актаў па вяртанні яго роднай мовы ў дзейнасць гэтых устаноў. Вайна Германіі з СССР перашкодзіла ажыццяўленню прынятых актаў, якія, можа, і адыгралі б пэўную ролю ў вяртанні беларускай мовы на яе законнае месца ў навучальна-выхаваўчы працэсе вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школы.

Але ёсць і сур’ёзныя сумненні ў шчырасці намераў тагачасных партыйных і савецкіх органаў пайсці на кардынальныя перамены ў моўнай практыцы ВНУ і тэхнікумаў (вучылішчаў), бо пасля вайны нічога не рабілася ў гэтым напрамку, і беларускае слова не гучала на гэтай важнай дзялянцы нацыянальна-культурнага жыцця, што пазбаўляла яго ўсялякай перспектывы. Такое становішча не магло не хваляваць людзей, якія добра разумелі ролю нацыянальнага фактара ў лёсе беларускага народа. Відэць гэта і з тых вострых спрэчак, што вяліся падчас чэрвеньскага (1953 г.) пленума ЦК КПБ. На ім па ініцыятыве Лаўрэнція Берыя камуністы павінны былі замяніць рускага па паходжанні першага сакратара ЦК КПБ Мікалая Патолічава прысланым з Масквы беларусам Міхаілам Зімяніным, які да гэтага працаваў у апарате Міністэрства замежных спраў СССР. На здзіў многім свой даклад на адкрыцці пленума зрабіў па-беларуску, што падштурхнула і многіх іншых паступіць такім чынам. Перакладчыкі, машыністы ўсю ноч займаліся моўнай падгонкай тэкстаў выступленняў пад даклад М.Зімяніна. Рэфэрэнты ж вялі пошукі самых яскравых фактаў парушэння ленынскай (як тады любілі пісаць і гаварыць) нацыянальнай палітыкі ў БССР. Найбольш іх знайшлі ў моўнай практыцы, галоўным чынам у сферы народнай адукацыі, на шэрагу дзеячых прафесійнай культуры, што адрывала адную і другую ад нацыянальнай глебы, больш адказвала патрабаванням рускага, чым беларускаму духоўнаму жыццю. Нават сам М.Патолічаў вымушаны быў прызнаць, што “нацыянальная форма культуры па цэлым шэрагу

вырашальных раздзелаў даўным даўно была стра-
на”.

На высокім партыйным форуме зусім не ша-
раговыя віноўнікі дэфармацыі нацыянальных ас-
ноў духоўнага жыцця Беларусі найперш з-за пад-
нявольніцкага стану яе роднай мовы шукалі
шляхі выратавання тытульнага народа ад
русіфікацыі. Каб неабходнасць такога выратаван-
ня падалася прысутным на пленуме больш пера-
канаўчай, першы сакратар Мінскага абкама парт-
тыі Кірыла Мазураў пастараўся аднавіць у іх па-
мяці сказаныя яшчэ ў сакавіку 1921 г. на X з’ездзе
РКП(б) Іосіфам Сталіным словы: “Пішучь, што
мы, камуністы, нібыта насалджаем беларускую на-
цыянальнасць. Гэта няправільна, таму што існуе
беларуская нацыя, у якой ёсць свая мова, якая ад-
розніваецца ад рускай, у выніку чаго ўзнікае культу-
ру беларускага народа можна толькі на роднай яго
мове (падкрэслена мною. — Л.Л.); зроблена гэта
свідомо, бо сёння ў краіне расплазілася вельмі
велізарная колькасць аўтараў, якія лічаць, што
сваімі рускамоўнымі творамі спрыяюць развіццю
беларускай нацыянальнай культуры”.

Пераканаўча і смела за вяртанне беларускай
мовы на сцэне опернага тэатра выступала
народная артыстка СССР Ларыса Алек-
сандраўская. І яна мела рацыю, бо і сапраўды, ці
ж можна, да прыкладу, занесці ў здабыткі белару-
скага нацыянальнага опернага мастацтва выкана-
ную на рускай мове ды яшчэ, можа, прысланымі
на сталую працу з Масквы, Ленінграда, Кіева...
вядучымі артыстамі оперы Жоржа Бізэ “Кар-
мэн”, Джузэпе Вердзі — “Травіята”, Пятра Чай-
коўскага — “Яўген Анегін”. Тое ж самае можна
сказаць і пра народжаных на Беларусі руска-
моўныя эстрадныя песні, якіх зараз больш ствара-
ецца і выконваецца, чым беларускамоўных.

Па ўсім было відаць, што ўдзельнікі пленума
распрабуюць і прымуць кардынальна важныя ме-
рапрыемствы па павышэнні сацыяльнай ролі бе-
ларускай мовы, што пакладзе канец нікому непа-
трэбнай, шкоднай русіфікацыі карэннага на-
сельніцтва БССР. Лячыць гэтую небяспечную
хранічную хваробу збіраліся ж даволі энергійныя і
яшчэ параўнальна маладыя людзі — былія парты-
заны. Калі яны бяспрашна змагаліся з акупан-
тамі за дзяржаўна-палітычнае вызваленне белару-
скага народа, дык зараз маглі б з не меншай напо-
рыстасцю працаваць дзеля закладкі надзейнага
падмурка пад прыстойнае нацыянальнае жыццё.
А давяршылі б такую гістарычную важнасць спра-
ву больш маладыя пакаленні, пераважна выхадцы
з вёскі, якая ў той час яшчэ працягвала заставацца
кальскай фарміравання людзей са здаровай на-
цыянальнай самасвядомасцю.

Крутыя партыйна-кадровыя перамены ў Мак-
ске падчас працы чэрвеньскага пленума ЦК

КПБ не пайшлі на карысць беларускай нацыя-
нальнай ідэі. Арышт Л.Берыя, што так горача
віталі на ўсіх саюзных рэспубліках, паставіў кроп-
ку над усёй гаворкай на пленуме па нацыянальна-
культурнай праблеме. Ніякага канкрэтнага ды-
рэктывага дакумента не было прынята, у тым
ліку і па беларускай мове. На пасадзе першага са-
кратара ЦК КПБ застаўся М.Патолічаў у атачэнні
сваіх былых паплечнікаў.

Адсутнасць у дзяржаўна-партыйным кіраў-
ніцтве нашай рэспублікі асобаў са здаровай нацы-
янальнай самасвядомасцю, ухіленне навукоўцаў
ад грунтоўнага і аб’ектыўнага даследавання на-
дзённых праблем нацыянальна-культурнага
развіцця, блізкасці, беларускай і рускай культур і
моваў няўхільна вялі да таго, што русіфікацыя бе-
ларусаў адбывалася больш інтэнсіўна і глабальна,
чым якіх-небудзь іншых тытульных народаў саюз-
ных рэспублік. Нездарма ж менавіта на Беларусі
першымі ва ўсім СССР далумаліся ў канцы 50-х
галоў да заганняй практыкі вызначыць з дапамогай
башкоў мову навучання ў школе, вызваліць сваіх
дзетак ад вывучэння беларускай мовы як звычай-
нага школьнага прадмета. Беларускаму народу
робіць вялікі гонар, што нягледзячы на страшэн-
ную дэфармацыю прыродных культурна-моўных
асноў у яго асяроддзі падчас гарбачоўскай перабуд-
овы знайшлася дастаткова колькасць людзей,
шчыра адданных нацыянальнаму інтарэсу. Яны не
памыліліся, што адраджэнне Башкаўшчыны ба-
чылі перш за ўсё ў вяртанні на законны пасад яе
роднай беларускай мовы. У выключна кароткі
тэрмін быў распрацаваны з улікам дасягненняў
міжнароднай практыкі і на 14-й сесіі Вярхоўнага
Савета БССР 11-га склікання прыняты 26 студзеня
1990 года Закон Беларускай Савецкай Сацы-
ялістычнай Рэспублікі “Аб мовах у Беларускай
ССР”. Нібы прадбачачы немінучы надыход канца
гэтай дзяржавы, яе ўлады, каб хоць трохі змен-
шыць сваю адказнасць за ўсе злычынныя дзеянні ў
дачыненні да беларускай мовы, пад вялікім напо-
рам нацыянальна-патрыятычных сіл становяцца
на шлях яе выратавання. Менавіта такім здаровым
духам была прасякнута праца названай сесіі вы-
шэйшага заканадаўчага органа рэспублікі. У
яксіці госьці прысутнічаў на сесіі і аўтар гэтых рад-
коў.

Уважліва прыслухоўваючыся да ўсяго таго, што
гаварылася на сесіі, радаваўся шчыраму, моцнаму
жаданню пераважнай бальшыні дэпутатаў забя-
спечыць за беларускай мовай статус адзінай дзяр-
жаўнай, прычым нават і тых, хто яшчэ зусім ня-
даўна з заіздроснай актыўнасцю праводзіў у рэ-
спубліцы ў жыццё “вывераную, узаважаную”
палітыку КПСС на збліжэнне і зліццё ў адну су-
польнасць усе савецкія народы і народнасці з іх
культурамі і мовамі. Відаць, новая хваля беларус-

кага нацыянальна-культурнага адраджэння дапа-
магла гэтым дэпутатам правільна ўсвядоміць сваю
віну за дэзінтэлізацыю ўласнага народа праз мэ-
накіраванае франтальнае выключэнне яго роднай
мовы з афіцыйнага ўжытку, з прычыны чаго яна
стала незапатрабаванай у грамадстве.

Акрамя дэпутатаў і сёі-той з запрошаных на
сесію гасцей рашуча выступалі за наданне
беларускай мове зусім законнага для яе
статусу дзяржаўнай. Праўда, сярод запрошаных
былі і стойкія прыхільнікі курса на далейшы пра-
цяг русіфікацыі беларускага народа. Большасць
жа прысутных у зале, нарэшце ўсвядоміўшы ўсю
заганнасць моўнай палітыкі КПСС, мелі шчырае
жаданне ўзяцца за албудову беларускага нацыяна-
льнага дома ў адпаведнасці з уласным укладам жы-
цця карэннага насельніцтва краіны, а не з навяз-
нымі звонку стандартамі.

З усіх станоўчага плана нарматыўных актаў па
рэгуляванні моўнага пытання, прынятых за час
існавання нашай краіны, ніводзін не можа па сваёй
дасканаласці параўнацца з “Законам аб мовах у
Беларускай ССР”, які ўвасобіў у сабе ўсё найлеп-
шае з сусветнай і айчынай практыкі. Цалкам ад-
павядаў нормам заканадаўства цывілізаваных
краін планеты артыкул 2 Закона “Аб адпаведнасці
з Канстытуцыяй (Асноўным Законам) Беларускай
ССР дзяржаўнай мовай Беларускай Савецкай Са-
цыялістычнай Рэспублікі з’яўляецца беларуская
мова”, бо яна была мовай адзінага ў гэтай краіне
тытульнага народа, які толькі адзін тут меў сваю
этнічную тэрыторыю.

Але творчая праца шматлікіх складальнікаў
“Закона аб мовах у Беларускай ССР” ляжыць
мёртвам капіталам, шкваліць толькі крыху наву-
коўцаў ды заканадаўцаў. Новая хваля Беларускага
нацыянальна-культурнага адраджэння яшчэ на-
перадзе. І яны, несумненна запатрабуюць у
першую чаргу адпаведнага гэтай вялікай гістарычнай
справе моўнага заканадаўства. Не сумняваюся,
што распрацоўшчыкам абавязкова давядзецца
зазірнуць у “Закон аб мовах у Беларускай ССР”
накшталт таго, як яго аўтары чэрпалі рацыяналь-
ныя палажэнні з прынятай у ліпені 1924 года пас-
тановы “Аб мерапрыемствах па правядзенні на-
цыянальнай палітыкі”. Не сумняваюся і ў тым,
што на новым этапе адраджэння давядзецца ў
моўным заканадаўстве пайсці значна далей, чым
гэта было зроблена ў “Законе аб мовах у Белару-
скай ССР”. Хоць па ўсёй справядлівасці я і адношу
яго да Закона Другога тысячагоддзя, аднак ён не
надзяляў беларускую мову такімі правамі ў абслу-
гоўванні грамадскага жыцця, як гэта было і ёсць
характэрным для родных моваў тытульных наро-
даў усіх краін цывілізаванага свету.

Леанід ЛЫЧ,
доктар гістарычных навук, прафесар

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005,
Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдак-
цыйна-выдавецкая ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”;
e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
«Літаратура
і Мастацтва»
прымае да разгляду:

выдавецкія праекты самай шы-
рокай тэматыкі;
выканае ўвесь спектр рэдакцый-
на-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзентацыю
выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-89-65.

Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць
№ 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 го-
да, выдана Міністэрствам інфарма-
цыі Рэспублікі Беларусь.

Мы-
беларусы

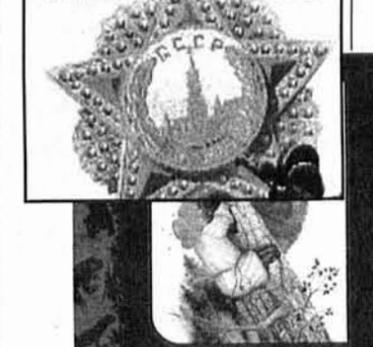

Беларусь мая,
Лесня мая...

1941-1945

НАША
ПЕРАМОГА

ЧЫРВОНАЯ
КНИГА

Кнігі можна набыць у Рэдак-
цыйна-выдавецкай установе
“Літаратура і Мастацтва”. Тэле-
фоны аддзела маркетынгу і
рэкламнай дзейнасці:
284-89-65; 284-84-62.

А стварае мову народ...

Як хораша і разумна робіць рэдакцыя што-
тыднёвіка “ЛіМ”, што доўжыць рубрыку “Ро-
дная мова”! Тут я з захвапленнем прачытаў арты-
кул Уладзіміра Дамашэвіча, на які адгукнуліся
знаныя мовазнаўцы. А пасля яшчэ і артыкул
Святланы Явар “Ці засмечваюць мову дыялек-
тызмы?” (“ЛіМ”, 2004, 17 снежня). Я не моваз-
наўца, таму грунтоўнай спрэчкі весці не збіраю-
ся, але ж мастацкай творчасцю некаторых май-
строў Слова цікаўлюся ўсур’ёз.

Найперш, я падтрымліваю слушныя мерка-
ванні Святланы Явар, што “пісьменнік мае пра-
ва і на нейкае наватарства, словатворства, ужы-
ванне мясцовых слоў, якія ажыўляюць і асвятля-
юць мастацкі тэкст, “што з літаратурнага твора
катэгарычна нельга выкідаць цікавыя, адметныя
словы і выразы”, а яшчэ “варта і неабходна дбаць
і аб прыгажосці, дасканаласці эстэтычнай фор-
мы”. Але ж, як мне бачыцца, каб было тое ў ра-
зумных памерах, дакладна ўважана, каб не за-
напта, не залішне, бо будзе “не здова”. Як, на-
прыклад, гэты зрабілі журналісты са словам
“рэгіён”: адны рэгіёнам называюць вобласць,
другія — раёны, а трэція — сельскія саветы. Дзя-
куй, што вёсак пакуль не чапаюць. З перыёдыкі
на старонкі мастацкіх твораў вось-вось хлыне
шквал канцылярызмаў і замежных слоў, якім у
нашай мове ёсць больш варты адпаведнікі.
Сёння ўжо трэба думаць, як нам бараніцца!

Ёсць у мяне і нязгода са Святланай Явар,
прычым, нязгода катэгарычная. Яна сцвярджае,
што пісьменніка “па жыцці” павінны весці тален-
т і моўны густ, а толькі потым ужо — “нарма-
тыўны слоўнік...” Мяне палохае, што такога
пісьменніка яны завядуць так далёка, што ён і ў
літаратуру назад не вернецца. Са словам, як з
крышталам, трэба быць вельмі асцярожным. Я
ведаю, што сьлінныя беларускія паэты і празаікі
кожнае новае слоўца гушчалі, як немаўлятка, як
птушаня, беражліва ўводзілі яго на старонкі сваіх

твораў. Мне даводзілася чуць і бачыць як гэта
рабіў паэт Аляксей Пысін. У яго розныя слоўнікі
і фальклорныя зборнікі заўсёды былі пад рукой.
“Краёвым слоўнікам” Бялькевіча ён нават гана-
рыўся і падчас гутаркі нярэдка гартаў яго стар-
ронкі, знаходзіў там ёмкае слова. Новых слоў ён
не прыдумваў, а знаходзіў у слоўніках, у народ-
ных песнях, у прымаўках і прыказках. Так, на-
прыклад, слову “сянні”, якое ён узяў з сялянскай
прыказкі, паэт даў новае гучанне і новае жыццё
сваім вершам “Магілёўская гаворка”:

Куды сусед хадзіў ты сянні?
Мядзведзя пасвіў на аўсянні,
Не раз былі з табой спатканні,
Як полаз выгнутае “сянні”.

Паэт Яўген Крупенька слова “сянні” зрабіў
назвай верша, які прысвяціў Аляксею Пысіну.
Дарэчы, у Крупенькі ёсць верш “Слоўнік”, дзе
паэт сказаў, што гэта “народа мова і багацце”.
Чытай яго — не кане слова ў Лету,
А будзе жыць сярод людзей жывых.

Пысін увёў у ўжытак літаратурнай мовы сло-
ва “нейталоннік”, якое пачуў ад 70-гадовай пещ-
чы, што гушчала яго ўнука, свайго праўнука:

— Неўталоннік,
Мой ты нейталоннік, —
Ушчувае праўнука старая,
Ён крычыць, малы, ў яе далонях,
А магчыма, гэтак ён спявае.

Збярог паэт Пысін для роднай мовы словы: “у
сутонечы” (“Зімою ў сутонечы”), “лоўжык”
 (“Ламачка з лоўжыка”), “шчэлепы” (“рачулачку
пад шчэлепы шхапіў”) і інш. Слова Аляксея
Пысіна з глыбінь народных: “сухое святло”, “гу-
стая медзь з галін сцякае”, “цень неданесеных
штыкоў”, “даль вечнасці без берагоў”, “Дня-
пром спльывае плач малалзіка...”.

У Віктара Карамазова ў рамана “Пушча” не-
калькі разоў стрэлася мне слоўца “кумільгам”,
г. зн. з маланкавай хуткасцю. Спалабалася яно
мне — арганічна ўплецена ў тэкст. І ў сваёй вёс-
цы на Шклоўшчыне чуў такое слова. А вось ня-
даўна чытаў раман Васіля Якавенкі “Надлом” і
убачыў, што слоўца гэтае ўжо перароблена на
“кульмігам”. І гэты “кульміг” не мае ўжо ні сэн-
су, ні прыгажосці. Лічу, што ўсё прыдумане і пе-
раробленае — “штукарства”, і я супраць такога
“наватарства”.

Хочацца згадаць пра моўнае багацце патры-
ярха беларускай прозы Янкі Брыля. Брылёўская
проза адшліфаваная да вышэйшай пробы, яна
паэтычная і ў той жа час філасофская. Але гэта
тэма вялікай гаворкі, якая чакае адоранага да-
следчыка.

Звяртаюся да маладых літаратараў: не рабіце
на пачатку сваёй творчасці эксперыменты, не
малэрнізуйце, каб яе палепшыць, бо яна ста-
годдзямі шліфавалася народам і кожнае яе
слоўца — чужына. Вучыцеся карыстацца гэтым
скарбам, а новыя словы прыдумае народ.

Віктар АРЦЕМ’ЕЎ

Якой бы залежнай і слабай ні была жанчына, як бы мошна ні спалі яе памкненні і таленты, колькі б ні разбівала яна лоб аб няўвагу і эгаізм блізкіх, у яе душы нязменна жыве Першародная Жанчына — гатовая прагнуцца, акрыяць і збегчы з цяжкімі. Якраз пра гэта піша Кларыса Пінкала Этэс у сваім бестселеры "Бегуня с волкамі" ("София", ИД "Гелиос", 2002). У ёй аўтар — псіхааналітык-практык, спявачка і захавальніца лацінаамерыканскіх міфаў — даследуе казкі і паданні розных народаў.

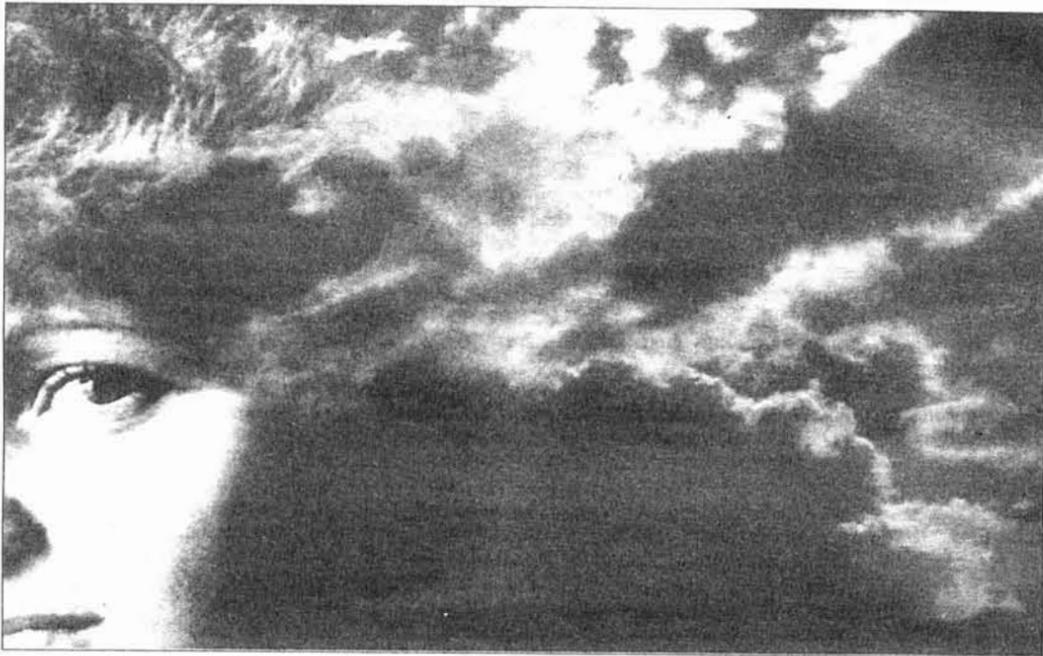
"Бо што такое казка? Перш за ўсё — гэта падказка для нас, жанчын. Чытайце іх, разважайце над імі, — піша аўтарка, — і яны дапамогуць вам знайсці шлях да волі, любові да сябе, да дзяцей і мужчын, да роднай зямлі. Старая-старая казка — пра Сінюю Баруду, пра чырвоныя чаравічкі, пра Васілісу Прыўкрасную — гэта дзверы да нашай падсвядомасці, да мудрай дзікункі, якая тоіцца ў кожнай з нас".

Першародную Жанчыну аўтарка параўноўвае з ваўчыцай. Згадзіцеся, нязвычайнае параўнанне для ўсіх нас, хто вырас са страхам, што "прыйдзе шэранькі ваўчок ды ўхопіць за бачок". Але ў ім ёсць свая праўда. Здаровая цела і духам жанчына дужая, бадзёрая, поўная энергіі, вынаходлівая, рухавая. У чым жа выяўляецца тады нездароўе, страта сувязі з глыбіннымі сіламі душы, са сваёй

волі (ігнаруючы патрэбы ўласнай душы) і запліошчваючы вочы на тое, што нас падчас проста выкарыстоўваюць. Бацькі, мужчыны, сяброўкі, калегі — хто заўгодна. Мы такія хатнія і мяккія, як стаптанья шлёпанцы, з намі можна не лічыцца.

У творчай, жыццярэадаснай жанчыне заўсёды ёсць выбар — сказаць "так" ці "не". У той, што адчувае сябе ахвярай, такога выбару няма. Яна

Але абалонка лопне тады, калі вы менш за ўсё гэтага чакаеце. І тады бяда немінучая. Лепш устань, узняцца — якой бы самаробнай ні была ваша платформа — і жыць з усіх сіл і як мага лепш. Бо неабходнасць урыўкамі красці жыццё — калі ўжо ў рэальным жыцці ёй не даюць месца, дзе яна магла б расцівіці, — кепска ўплывае на жыццяздольнасць жанчыны. І перастае хапацца за

Гімн

першароднасці

першароднай існасцю? Яны выглядаюць наступным чынам (лепш за Кларысу іх не перадаці):

— Я адчуваю сябе надзвычай змуцанай, стомленай, няўстойлівай, паньлай, разгубленай, заезджанай, загнанай; я адчуваю сябе спужанай, кволай, слабай; вінаватай, вечна сярдзітай або раздражнёнай; бяздушнай, нікчэмнай, загразлай, заціснутай, ненармальнай; не адчуваю ні натхнення, ні акрыленасці, ні сэнсу.

— Адчуваю сябе бяспільнай, адоленай сумненнямі, зайшоўшай у тупік, няздольнай прабіцца; адчуваю, што аддаю ўсе творчыя сілы іншым, выбіраю такіх мужчын, работу альбо сяброў, якія вышэйшым з мяне ўсе сок; пакутую ад разбурэння ўласных жыццёвых цыклаў. Адчуваю, што занатта закрытая, інертная, няўпэўненая, нерашучая, няздольная кіраваць сабой альбо ставіць заслону.

— Не ўмею трымаць уласны тэмп, пакутую ад нясмеласці, аддаляюся ад свайго Бога, не бачу шляху да ўласнага адраджэння, загразаю ў побыце.

— Баюся рызыкнуць быць сабой ці раскрыць сябе, баюся шукаць настаўніка, баюся абнародаваць свой недасканалы твор, пакуль ён не зрабіўся шэдэўрам; баюся выправіцца ў дарогу, баюся кахаць інашага, баюся, што нехта зваліцца мне на галаву ці згіне невядома куды; трасуся перад тымі, хто мае ўладу, адчуваю ўпадак сіл перад пачаткам творчага праекта, прыніжанаць і трывогу.

— Баюся даць здачы, калі няма другога выхаду, баюся зведзець новае, баюся ўстаць у поўны рост, баюся выказацца, выступіць супраць; схільная залішне лёгка здацца, помслівая.

— Баюся прыпынку, баюся дзеяння, прывыкла лічыць да трох ды так і не пачынаць; цярглію ад раздвоенасці пачуццяў — і ў той жа час маю ўсе здольнасці і магчымасці для таго, каб дзейнічаць.

З дзяцінства нас вучаць быць паслухмянымі (а не адстойваць сябе), падпарадкоўвацца чужой

проста разбазарвае сябе. Пашкодзаныя інстынкты не дазваляюць ёй збегчы ці абараніць сябе, папрасіць дапамогі ў іншых. Жанчына з добрай інтуіцыяй адразу распазнае прыроджанага драпежніка — зрокам, сляхам, чуццём: прадбачыць яго прыход, чье яго набліжэнне і робіць захады, каб яго прагнаць.

Каб пазбавіцца драпежніка, мы павінны адмакнуць ці ўскрыць сябе і другія рэчы і ўбачыць, што знаходзіцца ўнутры. Мы павінны выкарыстаць свае здольнасці, каб вынесці тое, што ўбачым. Мы павінны выразна выказаць усю праўду. І нарэшце, мы павінны выкарыстаць свой розум, каб зрабіць з убачаным тое, што належыць зрабіць.

У казцы пра Сінюю Баруду мы бачым, як жанчына, што паддалася чарам драпежніка, набіраецца сіл і збягае ад яго, выходзіць з гэтага выпрабавання, набыўшы вопыт. Гэта казка аб пераўтварэнні чатырох інтраактаў, якія для жанчыны з'яўляюцца асабліва супярэчлівымі. Вось яны: адсутнасць цэласнага бачання, адсутнасць глыбокай інтуіцыі, адсутнасць самабытнага голасу, адсутнасць рашучага дзеяння. Лекі для найўнай жанчыны і жанчыны з пашкодзенымі інстынктамі аднолькавыя: прыслухоўвайцеся да сваёй інтуіцыі, да свайго ўнутранага голасу; задавайце пытанні, праяўляйце цікаўнасць, бачце тое, што бачыце, чуйце тое, што чуеце, а пасля дзейнічайце, абапіраючыся на сваё веданне ісціны.

Вам знаёма гэта адчуванне — што вы ў пазалочанай клетцы, што змушаны красці жыццё па крупіцы, сядзець на галодным пайку? Жанчына, якая трапіла ў няволю і згаладалася, будзе хапацца за ўсё запар: за незадаволеныя кнігі і музыку, за таварыскія сувязі, за радасці плоці, за рэлігійныя секты. Яна крадзе час у сваіх партнёраў і ў сям'і і патаемна прыносіць скарб у свой дом. Яна крадзе жыццё ўшую ад "іх", кім бы гэтыя "яны" не былі. Так звычайна паводзіць сябе жанчыны, чый шлюб няўдалы.

падробкі. Імкніцеся да таго, што мае для вас сапраўдны сэнс і карысць.

Цэнявое жыццё настае, калі пісьменніца, мастачка, танцорка, маці, шукальніца, падарожніца перастае пісаць, маляваць, танцаваць, гадаваць, шукаць, вучыцца, падарожнічаць — рабіць сваю справу. Паколькі жанчына адчувае, што пры святле дня не можа займацца любімай справай, яна пачынае весці дзіўнае двойное жыццё, пры якім на людзях прыкідваецца адной — і становіцца іншай, калі ўдаецца знайсці момант.

"Перастае прытварацца!" — заклікае псіхолаг з сусветным імем, якая выратавала — у літаральным сэнсе — сотні сваіх сясцёр і вярнула іх да годнага свядомага жыцця.

Нам вельмі важна займаць душэўную раўнавагу. Вось чаму мы звяртаемся да псіхатэрапеўтаў і псіхааналітыкаў. Вось чаму мы даследуем свае сны і займаемся мастацкай творчасцю. Вось чаму мы раскладваем карты Таро і выпіваем руны, варожым па кнізе "І Цзін", танцуем, іграем на сцэне, шукаем адказаў у паэзіі і ўзносім малітвы.

Пагэтак, кім бы вы ні былі — інтравертам альбо экстравертам, любіце жанчын, мужчын, Бога альбо ўсіх адразу, уладальніцай бясхатраснай душы альбо амбіцый амазонкі, асобай, якая імкнецца дасягнуць вышынню альбо проста дажыць да заўтра, весляхай альбо ціхоняй, уладарнай царыцай альбо нявольніцай, — Першародная Жанчына належыць вам. Яна належыць усім жанчынам.

Мы не для таго прыходзім у гэты свет, каб пра жыць свой век вартымі жалю стварэннямі, няздатнымі на скачок і пагоню, на дзетанараджэнне, на творчасць. Калі жыццё жанчыны прыйшло да ўпадку ці пракісла ад нуды, значыць, Першароднай Жанчыне самы час праявіць сябе.

Чытала і перакладала
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

ПРАЦЯГВАВІЦА ПАДПІСКА НА І ПАЎГОДДЗЕ 2005 ГОДА!

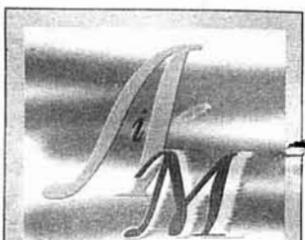
«Літаратура і мастацтва»
Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»
Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3300 руб.
на 3 месяцы — 9900 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Польмя»
Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21000 руб.

«Всемирная литература»
Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3500 руб.
на 4 месяцы — 7000 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 2 месяцы — 4500 руб.
на 4 месяцы — 9000 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 11400 руб.

«Нёман»
Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3200 руб.
на 3 месяцы — 9600 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 4200 руб.
на 3 месяцы — 12600 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 6 месяцаў — 21800 руб.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
Узнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**

**Анатоль
КАЗЛОЎ**

Рэдакцыйная рада:

**Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Алесь ГАЎРОН —
намеснік
галоўнага рэдактара,
Віктар КАВАЛЁЎ,
Янка ЛАЙКОЎ,
Ірына ШАЎЛЯКОВА,
Наталія ЯКАВЕНКА**

**АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19**

**ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73**

**АДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73**

**Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by**

**Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by**

Пры перадруку просьба
спасылка на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2976
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
2.03.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва»

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 243

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12